

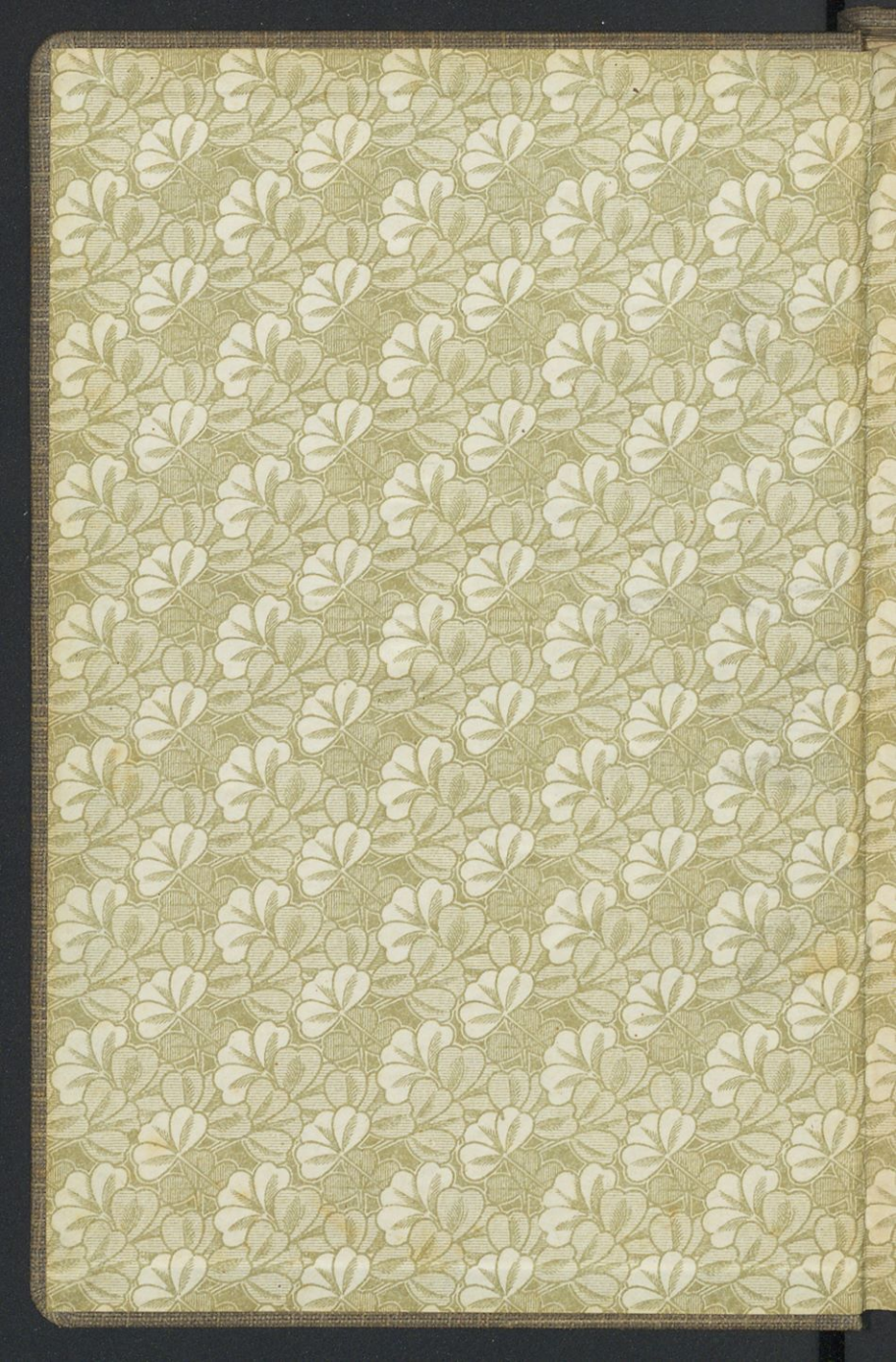
VI

X 38.241

4

Stara devica







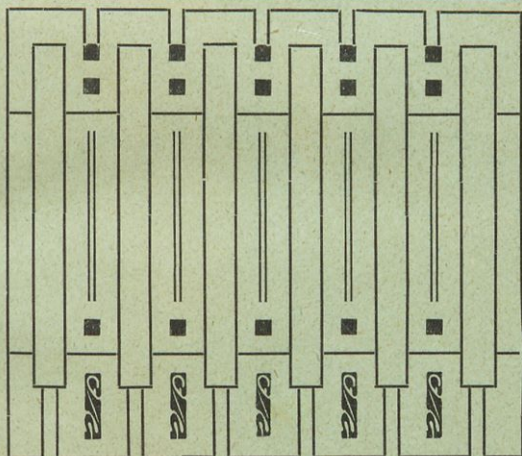
38241, VI, X, 2

Je

△ △ K. OBLAK △ △

STARA DEVICA

△ △ POVEST △ △



~ V LJUBLJANI 1908 ~

„NARODNA KNJIGARNA“

K. OBLAK

STARA DEVICA

POVEST

Ivan Vohar

~ V LJUBLJANI 1908 ~

„NARODNA KNJIGARNA“

38.241

△ △ △

TISK „NARODNE TISKARNE“ V LJUBLJANI.

▽ ▽ ▽



II-X-f



I.

Noč je bila jasna, ali proti jutru so se začeli zbirati oblaki in ko se je zdanilo, je že deževalo. In potem je deževalo vse jutro, deževalo vse dopoldne in deževalo je vedno, brez prestanka, enakomerno in dolgočasno, kakor bi se bilo začelo to deževanje ob vesoljnem potopu in bi ne hotelo nehati, dokler se ne oglase trombe sodnjega dne.

Na koncu mesta je stala mitnica, skoro zadnja hiša tega kraja. Prejemnik, ki se je že od ranega jutra dolgočasil v svoji kolibi, je vsake četrte ure stopil čez prag in se oziral po cesti, obsajeni z drevesi, gori do hribov in doli do župne cerkve, kakor bi se mu tožilo, da se ta dan še noben voziček ni peljal mimo njega.

Počasno in leno so minevale ure in vladal je tako obupen dolgčas, kakor ga zamore prenesti samo človek,

ki ga je nemila usoda postavila za mitničarskega prejemnika.

Naposled je postal ta dolgčas moreč in da bi se ubranil samomorskih misli, je poiskal mitničar v svoji skrinji staró, neusmiljeno cvilečo harmoniko in jo začel natezavati. Ker je harmonika puščala na vseh vogalih, se je moral mitničar napejati in truditi na vso moč, da je izvabil napevu podobne glasove. Samo vsled tega prostovoljnega mučenja svojih živcev in svojega telesa, je zamogel prestajati vladajoče dolgočasje.

Cvilenje mitničarjeve harmonike je spremljevalo neprestano votlo donenje, prihajajoče iz sosedne hiše. V tej hiši je prebival kakih trideset let star mizar, čeden mož, a tako močan, da je njegovo razbijanje s kladivom provzročalo bobnenje, kakor da razbijajo štirje možje. Tolkel je in tolkel kar se je dalo, da se je razlegalo daleč naokoli, in če se je naposled malo oddahnil, je stopil k oknu in s svojimi svetlimi prijaznimi očmi gledal skozi dež na okna onkraj ceste ležeče hišice. Ker pa tam razen mokrih šip ni bilo prav ničesar videti, se je mizar s kratkim vzdihom vrnil k svojemu delu in novič razbijal, dokler mu ni roka omahnila.

Bilo je točno četrť na dve popoldne, ko se je na tem premočenem kraju slovenske domovine nekaj zgodilo, kar je spravilo mitničarjainmizarja pokonci, vsled česar je utihnila pošastna disharmonija, ki sta jo stvarjali mitničarjeva harmonika in mizarjevo kladivo. Po zapuščeni cesti, koder se ta dan še ni prikazal noben človek in nobena žival, se je pojavil širok dežnik, pod katerim je korakalo brez dvoma človeško bitje, obuto v visoke škornje. To bitje se je z enakomernimi, vzlic dežju počasnimi koraki bližalo mitnici in se končno ustavilo pred mizarjevo hišico.

— Dober dan, Matije, je dejalo to bitje, ko je zapiraje dežnik, stopilo čez prag.

Mizar se je tega nenavadnega pozdrava tako ustrašil, da mu je padlo kladivo iz rok.

»Lej ga, Tone, lej ga, kdo bi si bil mislil,« je jecljal mizar prišedši k sebi. »Zapri vendar vrata.«

Mož, ki je bil vzlic dežju priromal do mitnice, je postavil dežnik v kot, zaprl vrata in si z velikim rdečim robcem otrl pot s čela. Celo v dežju se je potil Tone, uradni sluga mestne hranilnice.

»Prokleta vreme,« je dejal Tone.

»Strašno vreme in pa tak dež,« je pritrdil Matije ter dostavil kakor bi bile njegove besede potrebne posebnega razjasnila: »Prav po pasje lije.«

»Da... da... pa naši gospodje se nič ne menijo za vreme,« je vzdihnil Tone. »In če bi padale preklje z nebes, bi me poslali z doma. Pa kaj hočem. Pokojnina, ki jo imam kot uradni sluga, je majhna in gledati moram, da še kaj zaslužim, sicer bi me bilo hudega konec.«

Pri teh besedah je upokojeni uradni sluga in sedanji hranilnični eksekutor, kakor so ga imenovali ljudje, odpel svoj površnik in svoj suknjič, da se je njegov obilni trebuh prikazal strmečim pogledom mizarjevim v vsem svojem obsegu, kot ilustracija izreka, da bi bilo lastnika tega impozantnega trebuha hudega skoro konec.

»Zdaj sem prosil hranilnično ravnateljstvo, naj mi omislijo uradno suknjo s srebrnimi gumbi, da bom lahko nosil svoje medalje,« je razlagal Tone z veliko važnostjo. »Portir na kolodvoru ima samo dve medalji, pa jih vedno nosi; zakaj bi jih jaz ne nosil, ko jih imam štiri.«

Mizar je bil resnično prepričan, da ima hranilnica dolžnost svojemu slugi preskrbeti suknjo s srebrnimi

gumbi, ki mu bo omogočala nositi na nekdej junaških, zdaj vsled trebušne obilosti v ozadje stopivših prsij svetle dokaze nositeljevih zaslug za prestol, altar in domovino.

»Hranilnica vam mora na vsak način tako suknjo kupiti,« je z vne-
mo izjavil mizar Matije. »V celem mestu nima nobeden toliko medalij, kakor vi — saj bo že za hranilnico čast, da ima takega uradnika.«

Če je Matije pričakoval vsaj hvaležnega pogleda, je bil v veliki zmoti. Tonetov rdeči obraz se je žalostno nagubačil.

»Da, da,« je zavzdihnil Tone, »lepo bi bilo, ko bi bil jaz prvi v mestu, pa tisti mežnar od Št. Jurja ima pet svetinj in zdaj ti ta zlomek snuje veteransko društvo in hoče postati stotnik. Pa ne bo in ne bo.«

Mizar je hitro priskočil prijatelju na pomoč.

»Kaj bo tisti mežnar — stotnik boste vi in nihče drugi ali pa sploh ne pristopimo. Še tega je treba, da bi bil kmečki mežnar nam mestnim ljudem za komandanta. Nikoli.«

Podala sta si roke in si jih krepko stisnila, nakar se je Tonetov temni obraz zopet razjasnil in zopet sijal v običajni dostojanstveni dobrohotnosti.

»Zdaj je pa treba, da zopet grem,« je dejal Tone in segel po svojem dežniku. »Še mnogo neprijetnih potov moram opraviti. Ti si še misliti ne moreš, kako neradi plačujejo ljudje samo obresti od svojih dolgov. Najslabši plačnik je pa vendar tvoj sosed Marolt.«

»Gospod Marolt?« se je začudil mizar in zopet pogledal na hišico, ležečo nasproti njegovemu oknu. »Gospod Marolt — pa je zadolžen?«

»Pa še prav do ušes je zadolžen in nikdar ni dobiti od njega denarja,« je odgovoril hranilnični sluga. »Toda danes mu jih moram pošteno povedati, so mi naročili naši gospodje...«

Tonček je hipoma umolknil, kajti odprla so se vrata in zgodilo se je, česar mizar Matije še ni bil doživel; v njegovo delavnico je namreč vstopil gospod Marolt.

Mizar Matije je v hipu strgal svojo čepico z glave.

»O, gospod Marolt... velika čast... prosim.«

Matija je z veliko spoštljivostjo primaknil in obrisal edini stol, ki ga je imel v delavnici, a gospod Marolt se ni zmenil za njegovo postrežljivost. Ta veliki in širokopleči Marolt z dolgo sivo brado, ki mu je segala do pasa in z dolgimi sivimi lasmi,

padajočimi na odrgnjeni ovratnik obnošene suknje, ni imel nobenega pogleda za malega mizarja. Osorno in dostojanstveno se je obrnil k Tončku.

»Ravno sem se pripravljaj z doma, ko sem vas videl priti. Ali ste morda tudi k meni namenjeni?«

Hranilnični sluga, ki je sicer kakor s svojo zunanostjo, tako navadno tudi s svojim obnašanjem vedno kazal, da kar nič ne zasluži nežnega imenovanja »Tonček«, je spričo gospoda Marolta postal prav krotak. Glava mu je zlezla med rameni in pozabil je popolnoma, kar so mu zabičili hranilnični uradniki. Tako ponosno, tako samozavestno, tako dostojanstveno je bilo nastopanje gospoda Marolta.

»Da, gospod Marolt,« je dejal debeli Tonček, »ukazano mi je, da se oglasim tudi pri vas.«

»Prav,« je prikimal Marolt, »a prosim, da proti večeru, tako okoli pete ure.« In malomarno je dostavil: »Ravno danes popoldne dobim večjo vsoto pri notarju in bom koj poravnal to beračijo pri hranilnici.«

Gospod Marolt se je lahno z dvema prstoma dotaknil svojega klobuka, je z enim očesom pozdravil mizarja in je zapustil delavnico.

»Posebno prijazen pa ta gospod Marolt ni,« je zagodrnjal debeli Tonček, ko je bil dostojanstveni mož zaprl vrata za seboj. »Če je človek petsto kron dolžan, bi moral že biti nekoliko skromen.«

»Prijazen ni,« je menil mizar Matija. »Še nikdar ga nisem videl, da bi se bil prijazno nasmejal.«

»Še okrajni glavar je bolj prijazen ko ta Marolt, ki menda nikoli ni nič bil.«

»O — tako pa ne. Gospod Marolt je pisatelj,« je ugovarjal Matije, a če je pričakoval, da napravi njegovo označenje Maroltovega poklica kaj vtiska na Tončka, je moral takoj spoznati, da je bil v veliki zmoti. Tonček je zaničljivo odmahnil z roko in se porogljivo nasmehnil, kajti sodil je veljavo svojih so-meščanov edinole po kreditu, ki so ga uživali pri mestni hranilnici. Matije je z žalostjo v srcu videl, kako njegov prijatelj prezira pisatelje in sploh literaturo, in zato je bilo njegovo slovo od odhajajočega Tončka bolj hladno kakor po navadi.

Debeli Tonček je pred vratni razpel svoj dežnik, se ozrl po cesti gori in doli, vrgel očitajoč pogled proti nebu, s katerega je dež še vedno lil v enakomernih debelih curkih, in se je potem odpravil po svo-

jih potih. Korakal je mirno in počasno, kakor mož, ki se zaveda, da ne more ničesar zamuditi. Koraki njegovi so bili trdi in sigurni, ravnodušni in enakomerni, kakor so koraki usode. O, Tonček se je zavedal, da je on, pooblaščenec in odposlanec v hranilnici nabranega kapitala, provizorični nositelj usode marsikakega dolžnika in zato ga je grizlo, da si je dal od gospoda Marolta imponirati. Ta tiha jeza je bila vzrok, da ga je prevzelo čuvstvo neusmiljenosti. Nekako laskalo mu je, da provzroči njegov prihod pri tem in onem dolžniku strah in trepet. V svoji usnjeni denarnici, v kateri je hranil menice in hranilnični denar, je nosil srečo in nesrečo. Ta zavest ga je napravila takega, kakršen je bil. Debeli Tonček je bil trd in neizprosen, ker drugače ni mogel biti; postal je bil gluh in slep za vse človeške bolesti, kakor je usoda, in bil je pravi mož za svoj poklic, ker je bil po svoji naravi tudi neumen, kakor je usoda.

II.

Gospod Marolt je zapustivši mizarjevo delavnico, napravil kratek izprehod po cesti in se je potem po drugi strani vrnil na svoj dom.

Tik veže je imel sobico, kjer je navadno prebil ves dan. Sobica je bila ubožno opravljena. Pri oknu je stala široka miza, obložena z vsakovrstnimi starimi knjigami in pršnimi papirji. Pri tej mizi je presegel gospod Marolt večji del celega leta.

Ta dan pa, vrnivši se domov, ni sedel k mizi. Vrgel je nanjo svoj klobuk, ne meneč se, da je moker, in začel korakati po sobici. Prostora za te evolucije je imel prav malo. Vsak trenotek je zadel ob mizo, pri vsaki kretnji je trčil ob kak stol ali pa ob omaro, v kateri je hranil svoja jako skromna oblačila. Toda gospod Marolt se ni zmenil za to. Zatopljen v svoje misli je nadaljeval pot. Ker je imela soba v dolgosti le štiri korake in v širokosti le tri korake prostora, se je pravzaprav samo lovil med pohištvom, in če bi ga bil kdo videl, bi bil rekel, da je mož izgubil pamet.

Ves utrujen se je naposled vrgel na stol pred svojo pisalno mizo. Pahn timer klobuk na stran in začel zapisovati na kos papirja vsakovrstne številke. Sešteval jih je polglasno, sešteval vedno iznova, in si pri tem segal zdajinzdaj v lase, kakor bi si jih hotel izruvati. Čelo njegovo je bilo nagubančeno in pogled njegov teman. Raztrgal je dvakrat in tri-

krat papir ter na novo sestavil svoje račune, a poznalo se mu je na obrazu, da se mu tudi zdaj ne vjemajo,

Odmaknil je papirje, odložil svinčnik in nekaj časa sedel kakor zamaknjen za veliko mizo. Glava mu je klonila na prsi in zamižal je, kakor da bi tako laglje mislil. A kmalu je vstal. Hitro in rezolutno, da je stol kar odletel izpod njega. Zapustil je svojo sobico in v veži odprl vrata, vodeča v drugo prostornejšo sobo. Obstal je na pragu.

»Jaz grem na kolodvor,« je zaklical z zapovedujočim glasom. »Skrbi za večerjo.«

Iz sobe se je zaslišal jokav ženski glas.

»Kaj boš pa zdaj hodil — vlak pride šele ob petih.«

»Skrbi za večerjo,« je bil osorni odgovor gospoda Marolta, ki je v tem trenutku že zopet zaprl vrata.

Toda vrata so se naglo zopet odprla in stopila je iz sobe priletna ženska v obnošeni, nekdam gotovo dragi obleki, ter klicala za molče odhajajočim Maroltom.

»Slišiš... ali si vzel dežnik... slišiš, ali nisi ničesar pozabil... saj imaš še dosti časa... ah, moj bog... slišiš, pa kaj denarja mi daj za večerjo...«

Namesto odgovora je gospod Marolt zaloputnil vrata za seboj in z mogočnimi koraki odšel vzlic silnemu dežju z doma.

Žena njegova se je vrnila v sobo. Postavila se je k mizici, pri kateri je šivala njena edina hčer in oprla roke ob boke.

»Ali vidiš, Fanika, kakega očeta imaš? Iz jekla je! Nobenega vremena se ne ustraši. Čez petdeset let je že star in nikdar še ni bil bolan. Še nahoda ni imel nikdar. Ko je bil v Bosni, je spal cel teden v snegu. Pomisli, Fanika, na snegu je ležal in še nahoda ni dobil...«

Gospa Maroltova je še dolgo razpravljala o izrednih vrlinah svojega moža. Fanika je poznala te historije od konca do kraja. Slišala jih je že neštetokrat in poslušala jih je tudi zdaj z molčečo vdanostjo.

Maroltova Fanika pravzaprav ni več zaslužila, da so ljudje rabili za njeno krstno ime nežno obliko »Fanika«. Bila je že prav zrelo dekle, ki je moralo skrbno paziti, da je prikrivalo svojo pravo starost. Zagledala je bila luč sveta več let prej predno je šel oče v Bosno, a razen nje in staršev ni nihče tega vedel. Ljudje so sodili, da je stara kakih šestindvajset let, a v resnici jih je imela že trideset.

Zala je bila še vedno, a prave svežosti ni bilo več in na njenem obrazu je bil vedno izraz neke resignacije, izraz bolestnega dolgočasje, izraz tiste grenkosti, ki razjeda dušo in srce postarnim dekletom.

Vedno zadovoljna, vedno klepetava gospa Maroltova je bila edina, ki ni zapazila tega izraza na obličju svoje hčere. Njej se niti sanjalo ni, kake misli roje njeni hčeri po glavi in kaka čuvstva se porajajo v njenem sreću. Dasi je bila vsa leta dan na dan sama s svojo hčerjo, je ni poznala čisto nič. Govorila in govorila je gospa Maroltova ves ljubi dan, od ranega jutra do pozne noči in se ni zmenila, da je hčer že davno niti poslušala več ni.

Tudi ta dan je besedičila gospa Maroltova nepretrgoma. Ko je bil končan njen slavospev na moža, ki je bil tako junaški, da je pod obširnim dežnikom neustrašno kljuboval silnemu dežju, je začela razpravljati o večerji, ki jo naj po dobljenem naročilu pripravi, dasi ji mož ni pustil nič denarja. Pri teh razpravljanjih so ji misli neprestano uhajale na stran. Od poglavja o težavah, ki jih ima gospodinja, če naj preskrbi dobro večerjo brez denarja, je gospa Maroltova prešla na trdosrčnost upnikov vobče in posebe na neusmilje-

nost mesarjev, gostilničarjev in branjevcev do slabih plačnikov ter zabavljala na silno požrešnost kapitalizma, ki ga je imenovala »tisto strašno krivico, vsled katere imajo ravno bogati ljudje največ denarja«. Ko je potem srečno prišla do drugega poglavja, kaj naj pripravi za večerjo, ji je fantazija zopet ušla ter se šele po dolgi ekskurziji na polju kulinarčnih užitkov ter vsestranskem pretresanju občutkov, ki jih morajo imeti piščanci in golobje, kadar se jih zakolje, vrnila k loncem in ponvam gospe Maroltove in k pretresujočemu dejstvu, da je jedilna shramba gospe Maroltove tako prazna, da so začele celo domače miši lakote ginevati.

Fanika je bila med tem odložila svoje šivanje. Stopila je k oknu, naslonila čelo na šipo in zrla na vrt, ki ga je deževje neusmiljeno razdevalo. Drevje, na vrtu rastoče, je bilo že golo. Ovelo listje je dež odtrgal in pobil ob tla in drevesa so svoje gole veje raztezala, kakor bi prosila usmiljenja in prizanašanja. Faniki je postalo pri tem pogledu srce težko in spreletele so jo žalostne misli. Pred nekaj tedni je bilo na vrtu še vse zeleno, vse sveže in duhteče, in zdaj sta dež in veter uničevala vse to. In Fanika se je spomnila mino-

lih lepih dni, ki se ne vrnejo nikdar več in domislila se je iluzij, ki jih ji je prinašalo vsako jutro in jih je pokopal vsak večer.

Gospa Maroltova je bila redno vsak dan enkrat globoko užaljena, da ne posveča Fanika njenim razmišljanjem in razlagam nobene pozornosti. Kadar je prišel ta kritičen trenotek, se je vselej z boleznim vzdihom vrgla v prostorni starikavi naslanjač. Včasih je dala duška svoji nevolji z ostrimi pritožbami, večkrat pa se je zadovoljila s tem, da je s predpasnikom otirala solze, ki jih pri najboljši volji ni mogla najti na svojih motnih očeh.

Tudi ta dan je padla na naslanjač kraj okna, s katerega se je videlo na cesto, a ta dan ni oštevala hčere, niti otirala solza, marveč je našla drugo osebo, na katero je razlila svojo jezo.

»To je strašno, to je grozno, to je neznosno,« se je hudovala gospa Maroltova. »Tako je, kakor bi se bližal konec sveta. Tega ne morem več prenašati. Tu mora gosposka vmes poseči. Če je še kaj pravice na svetu, se mora temu storiti konec.«

Gospa Maroltova si je tiščala ušesa, a je tako vpila, da je vzbudila celo pozornost svoje hčere, ki je bila

že popolnoma pozabila na navzočnost svoje matere.

»Kaj ti je, mamica?« je vprašala Fanika, dasi je ni čisto nič zanimalo, kaj je vzbudilo nevoljo njene matere.

»Ti še vprašuješ, kaj mi je?« se je razljutila gospa Maroltova. »Kaj nimaš ušes, kaj nič ne slišiš tega groznega razbijanja pri mizarju? Ta Matije me hoče s svojim razbijanjem spraviti v grob. Tako razbija, da se tresejo vse hiše v bližini. Tako razbija, kakor bi bil najet, da spravi svoje sosede v obup. O, hudoben je ta človek, tista hudoba je, ki je postala meso in prebiva med nami. Iz naše hiše bi nas rad pregnal, tu v našo hišo bi se rad preselil in zato nam nagaja s svojim večnim razbijanjem. A Bog je pravičen in kaznoval bo tega kodrastega gizdalina kakor zasluži. Ta človek bo na vešalih od lakote umrl.«

Faniki je pri teh besedah šinil lahen smehlaj čez obraz. Saj je pa bila materina nevolja tudi presmešna.

»Ah, pomisli vendar, mamica,« je rekla Fanika, »kaj govoriš. Matije si pač z delom služi kruh in kot mizar mora včasih razbijati, če hoče ali ne.«

Gospa Maroltova je planila s svojega sedeža.

»Zdaj se pa še poteguj za tega hudobnega človeka,« se je razjezila na Faniko. »Jaz pa ti pravim, da nam nagaja, da ga je sama nagajivost in hudobija. Maščuje se, ker ne maramo ž njim občevati. To bi mu seveda ugajalo, da bi vsak večer pri nas posedal. Toda zmotil se je. Jaz sem hči cesarskega uradnika, tvoj oče bi bil skoro postal oficir in je imeniten pisatelj in taka rodovina ne bo občevala z navadnim mizarjem, ki po limu diši. Nikdar.«

S slovesno gesto svoje tolste roke je gospa potrdila to svojo odločbo in je potem dostojanstveno odjadrala iz sobe v kuhinjo, da bi nemoteno mogla ukreniti, kar je bilo potrebno za večerjo.

Fanika je mehanično sedla na mesto, koje je bila zavzemala njena mati. Zdaj je videla skozi okno na cesto. Zunaj je še vedno deževalo, enakomerno in neprestano, kakor je pač v jeseni, in od nasprotne strani ji je donelo na uho enakomerno udarjanje mizarjevega kladiva. Nenekrat je ta ropot utihnil in na delavničnem pragu se je prikazal mizar, držal je roke v žepu, čepico je imel potisnjeno nazaj in oziral se je

po zapuščeni cesti kakor bi koga pričakoval, ki bi mu delal družčino.

»Čeden človek je ta Matije,« si je mislila Fanika, »in marljiv kakor čebela in dobrega srca.«

Opazovala je mizarja, dokler je stal na cesti, in ko se je vrnil v svojo delavnico, je pazno poslušala, kako je zopet udarjalo kladivo in je tanko pela žaga in dasi je vmes cvilila mitničarjeva harmonika, se ji je vedno zdelo, da se to prav prijetno sliši, da se to glasi kakor pesem dela.

III.

Začelo se je mračiti, zgodaj in hitro. V mizarjevi delavnici se je za bliskalo in potem je nastala medla svetloba. Mizar je bil užgal svojo svetilko, dočim je mitničarski prejemnik v temi nadaljeval svoje natezavanje harmonike.

Ko so zaškripala hišna vrata in se je na hodniku zaslišalo mučno, težko pokašljevanje, se je Fanika zganila. Spomnila se je svojih malenkostnih opravil, ki jih mora po hišnem redu izpolnjevati in odhitela je na delo.

Tudi gospa Maroltova, mudeča se v kuhinji, je bila slišala pokašlje-

vanje. Zdelo se ji je tuje in zato je z lučjo v roki prihitela na hodnik.

»Bog daj dober večer,« se je z izdatno naduho obdarjeni tujec pokaljuje oglasil in postavil svoj velikanski dežnik v kot.

»O, Bog daj, Bog daj,« je gospa Maroltova pozdravila starejšega brata svojega soproga. »Pa sam si prišel? Kje je pa moj mož? Šel ti je nasproti na kolodvor. Kdaj že! Kaj se nista dobila?«

»Ne,« je kratko odgovoril stric Marolt, pokimal Faniki, ki ga je bila prijazno pozdravila in po daljšem napornem kašljanju zavzdihnil: »Prokleto vreme.«

Kakor bi bil stric Marolt s svojo opazko o meteorologičnih razmerah gospo Maroltovo osebno razžalil, tako je vzkipela tolsta gospa ter z očitnim ogorčenjem izjavila:

»Jaz nisem kriva; če bi ženske delale vreme, bi bilo boljše na svetu.«

Stric Anton je svojo svakinjo debelo pogledal in mislil ji je ravno reči, da jo smatra za umobolno, ko ga je nov napad naduhe prisilil k tako napornem kašljanju, da se mu je bliskalo pred očmi in se je moral opreti na svakinjo in na nečakinjo, da sta ga spravili v sobo. Fanika mu

je prinesla mleka, nakar se je stricu kašelj polegel.

»Pa si zrasla, Fanika,« je dejal stric Anton, mereč svojo netjakinjo od nog do glave. »Prav pošteno si zrasla, kar te nisem videl.«

»Saj je pa tudi že dvajset let, kar je nisi videl,« se je oglasila gospa Maroltova. »A da nisi videl mojega moža, to je res čudno.«

Stric Anton je bil popolnoma mnenja svoje svakinje in zato ni dal odgovora, nego je s tihim zadovoljstvom opazoval, kako se mokrota z njegovih škornjev odtaka na bela tla in kako dobro in razločno se poznajo na tleh njegove stopinje.

Fanika si je molče ogledovala strica, ki ga je poznala samo po tem, kar sta ji pripovedovala oče in mati. Vedela je samo, da trži stric z lesom, da ima v dalnji zakotni vasi posestvo in prodajalno, da rad pije in da je skop. Zdaj je videla, da je le mestno oblečen človek, sicer pa navaden kmet in kar bolelo jo je, da ima velikanska usta, rdeč nos, zabuhel obraz in kakor perotnice široka ušesa.

Po dolgem molku je stric Anton dvignil glavo, začel emakati in se oziral po sobi in njegovi pogledi so povsem razumljivo povpraševali: Kaj nimate nič pijače pri hiši, da bi popotnega človeka pokrepčali.

Gospa Maroltova je razumela te poglede in lahka rdečica ji je šinila čez obraz. Pogledi njeni so bili jezni, a premagovala se je in skrivala svojo nevoljo, saj je bil stric Anton njeno zadnje upanje, da reši rodovino Maroltovo bede in obupanja.

»Ali hočeš še malo mleka?« je vprašala gospa Maroltova z diplomatično priliznjenostjo svojega sva-ka. »Mleko ti bo dobro storilo. Naš okrajni zdravnik pravi vedno, da je mleko najboljše zdravilo zoper kašelj in naduho. Saj ga poznaš, našega zdravnika. O izvrsten je in ljudje ga radi kličejo. Mleko, mleko in mleko, oznanja naš zdravnik.«

Stric Anton je pljunil sredi so-be, se odkašljal tako hrupno, da je preglasil harmoniko mitničarjevo in razbijanje mizarjevo in, ko je končno prišel do sape, je izjavil:

»Le sama pij mleko, meni prinesi rajši liter vina.«

Gospa Maroltova ni imela vina in ni imela denarja, da bi ga kupila. Zato je bila v veliki zadregi in ni vedela, kaj naj stori ali reče.

Prav tedaj se je začulo pred hišo nenavadno šumenje in koj na to trkanje na vratih. Fanika je bila v trenotku na nogah in je hitela k vratom. Na pragu je zadela na mizarja

Matijca, ki je držeč čepico v rokah in ves bled ječal:

»Moj Bog... gospodična Fanika... kdo bi bil mislil...«

Med tem se je bila prizibala k vratom tudi gospa Maroltova. Čim je zagledala svojega smrtnega sovražnika, je kakor jastreb planila k njemu. Strele so švigale iz njenih sicer vodenih oči in srdito je zvenel njen glas.

»Kaj pa hočete? Po kaj ste pa prišli?«

Mizar se je prestavljal z ene noge na drugo, sukal v rokah svojo čepico in gledal Faniko. Končno je vendar izpregovoril:

»Taka nesreča... gospodična... kdo bi bil mislil...«

»Kaj se je zgodilo?« je trepetaje vprašala Fanika, ki so jo spreletele zle slutnje. »Moj oče? Kje je moj oče?«

»Tu ga neso,« je dejal mizar in pokazal na ulico, kjer je stala vzlic dežju velika gruča ljudi, med njimi pa sta dva moža na improvizirani nosilnici držala mrtvega Marolta.

»Papa, papa,« je vzkliknila Fanika, stekla na cesto in objemajoč mrliča mu jokaje poljubljala čelo in oči, kakor bi ga hotela vzbuditi v življenje.

Gospa Maroltova se ni ganila. Kakor bi bila okamenela, je stala med vratmi nepremično, dokler je ni potisnil Matije na stran, da prinese v hišo Faniko, ki je bila izgubila zavest. V tem ko so nosilci spravili mrliča v hišo, je mizar Matije razložil stricu Antonu, kaj se je bilo zgodilo.

»Videli so gospoda Marolta, ko je pred kolodvorom v največjem dežju hodil gor in dol. Od kolodvora je šel dol k vodi. Tam je stal precej časa in gledal v vodo. Naenkrat je dvignil roke, vrgel dežnik na stran in skočil v vodo prav tam, kjer je najgloblja. Ko so ga potegnili iz vode, je bil že mrtev.«

Za dobre četrť ure je bila ulica vzlic dežju napolnjena ljudi. Vest o žalostnem koncu gospoda Marolta se je bila seveda hitro raznesla po vseh hišah in ljudje so drveli skupaj, kakor da niso še nikdar videli utopljenega človeka. Kdor je bil količkaj znan z Maroltovimi se je prerinil v njih stanovanje. »Ježeš, ježeš!« — »Taka nesreča.« — »Oh, kdo bi bil kaj takega mislil...,« s takimi in enakimi vzkliki so ljudje na deželno-navadni način kondolirali in potem prodajali zijala težko čakaje, kdaj pridejo različni zastopniki javnih oblastnij in kaj bodo ukrenili.

Zbrali so se sčasoma vsi. Prvi so bili seveda orožniki, katerim se je pridružil edini policaj tega srečnega kraja. Potem je prisopihal tolsti župan z občinskim tajnikom, sodnik z vsem sodnim osebjem in naposled še okrajni glavar z velikim spremstvom. In vsi so z globokim glasom, čigar nižava naj bi bila merilo za iskrenost njihovega sočutja konstatirali »mrtev je,« samo gospod okrajni glavar je naredil izjemo in je nosiljal »Höst merkwürdig — mause-tot.«

Gospa Maroltova je sedela na zofi v veliki sobi, držala robec pred očmi in včasih jokala, včasih vzdihovala »kaj bo iz nas?« Fanika je klečala kraj mrtvega očeta in njena resnična in globoka žalost je največ pomagala, da so ljudje hitro zapustili to sobico, kajti bali so se, da jim seže ta žalost vtopljenčeve hčere do srca in ginjenosti so se bali.

Naposled so orožniki stopili v hišo. Odpravili so ljudi iz veže in odredili, da se prenese vtopljenčevo truplo v mrtvašnico. Hlapca sta bila med tem že prišla z zeleno oblastveno nosilnico. Z ravnodušnostjo in brezčutnostjo grobokopov sta prijela mrliča, ga položila v nosilnico in ga nesla iz hiše po mokri cesti v deževju ven na precej oddaljeno poko-

pališče, kjer je bila primitivna mrtvašnica.

Ko sta moža odnesla mrtvega Marolta iz hiše, je zaječala gospa Maroltova in je zaplakala Fanika, a zdaj ni imel nihče izmed gledalcev za nju tolažilne besede. Vsi sosegnetli okrog nosilcev in pustili vdovo in Faniko sami s stricem Antonom.

Ta je ves čas tega silnega razburjenja v hiši sedel nepremično na svojem stolu in molče, s plahimi pogledi zrl okrog sebe. Ker ga ni nihče poznal, se ni nihče zanj zmenil, edini mizar Matije ga je včasih od strani pogledal in se na tihem vpraševal, kdo da more biti ta tujec, ki je tako domač pri Maroltovih, a se ne gane s svojega mesta niti toliko, da bi na ponesrečenca vrgel le en sam pogled.

Mizar Matije je bil zadnji tujec, ki se je še mudil pri Maroltovih, ko je prilomastil v hišo upokojeni c. kr. uradni in provizorični hranilnični sluga. Mož je bil ves iz sape. Vračujé se iz bližnje vasi, kamor je šel izterjat zapadli dolg, je izvedel za žalostni konec gospoda Marolta in takoj pohitel v njegovo hišo. Ko mu je pri vratih stoječi Matije potrdil tužno novico, je vstopil uradni in hranilnični sluga pred vdovo in jo

lakonično vprašal, če bo plačala danes zapadlo menico.

»Gospod Marolt mi je naročil, naj pridem ob petih po denar; zdaj je že sedem.«

»Kakšen denar?« je začudeno vprašala vdova a je iz naravne previdnosti takoj dostavila zatrdilo. »Moj mož vendar ni ničesar dolžan.«

»Pač, pač,« je ugovarjal hranilnični sluga. »Gospod Marolt bi moral danes plačati 500 kron dolga. Vzel ga je na menice. Ker je umrl, bo moral plačati njegov brat.«

Zdaj se je zganil stric Anton na svojem stolu.

»Jaz ne plačam ničesar,« je izjavil z odurnim glasom. »Jaz sem sam revež.«

»Kaj ste vi brat gospoda Marolta? Potem bodeste morali na vsak način plačati, saj ste žirirali njegovo menico.«

Stricu Antonu je hipoma stopila vsa kri v glavo in ves razjarjen je planil s stola. Nič ni imel ozirov na navzočno vdovo in na Faniko.

»Jaz pa vam povem, da nisem nobene menice žiriral,« je izjavil s srditim glasom, »in zato ne bom ničesar plačal.«

Hranilničnega slugo, vajenega na vljudno in spoštljivo obnašanje

dolžnikov, je sirovi nastop strica Antona užalil.

»Počasi, prijatelj, le počasi,« je dejal sluga in odpel svojo suknjo ter vzel iz nje listnico. »Tu imam danes zapadlo menico, in tu — vidite — le pogledjte — tu je vaš podpis.«

Srepo je gledal stric Anton menico in motril svoj podpis. Potem je s hripavim glasom vzkliknil:

»Te menice nisem jaz podpisal, moj podpis je ponarejen.«

Hranilnični sluga, dasi malo pristopen mehkejšim čutom, se je boječe ozrl na gospo Maroltovo in na Faniko. Videl je, da nista slišali ali vsaj ne razumeli pomena stričeve izjave, ker se ni nobena zmenila ne za strica, ne za hranilničnega slugo. Tudi stric Anton se je spomnil, da mora vsaj v tej prežalostni uri imeti nekoliko sočutja in obzirnosti s svojo svakinjo. Prijel je slugo za rokav in ga potegnil k oknu.

»Povem vam, da je moj podpis na tej menici ponarejen,« je novič izjavil. »Mene ta dolg nič ne briga. Moj brat me je že toliko veljal, da sem sam obubožal in zato na noben način ne plačam te menice.«

»Strašno, strašno,« je zavzdihnil hranilnični sluga. »Tako imeniten mož, kakor je bil gospod Marolt. Še bolj imeniten je bil, kakor je

okrajni glavar. Zdaj pa pridejo take stvari na dan. Kdo ve, če naposled ni tudi podpis drugega žiranta ponarejen.«

Stric Anton je prikimal, kakor bi hotel reči, da je najbrže tako in je potem naglo odslovil hranilničnega slugo.

Toda če si je domišljjal, da bo imel zdaj mir, se je hitro prepričal, da je bil v zmoti. Od vseh strani so prihajali ljudje, brezcutni, sirovi ljudje, kakor je rekla gospa Maroltova in so razburjeni zahtevali plačila. Upniki so si kar podajali kljuko in neusmiljeno razsajali in psovali, ko jim je stric Anton kar mogoče neprijazno povedal, da ni pokojnik ničesar zapustil, niti toliko, da bi si njegova rodovina mogla kupiti večerjo.

V nekaj urah se je razkrila vsa grozna skrivnost pokojnega Marolta. Izvedelo se je, da se je posvetil vojaškemu stanu, a da je zaradi dolgov moral zapustiti armado. Od tedaj si je služil kruh kot agent in dopisnik različnih listov. Agentiral je za vino-tržce, izdelovalce šivalnih strojev in zavarovalnice, a da je laglje posloval, se je izdajal za pisatelja. Pisaril je pač za vsakovrstne časopise, a to pisateljevanje je bilo zanj vendar le postranska stvar. Toda s svojim

oblastnim nastopom, s svojo drznostjo in prepotentnostjo, je znal ljudem imponirati in če že ni napravil ž njimi nobene kupčije, si je vsaj pri njih izposodil nekaj denarja. Tako je živel nad trideset let, dan na dan v težkih razmerah, ki pa jih je znal do zadnjega trenutka prikrivati. Delal je nove dolgove, da je mogel nekaj starih odplačati, a naposled so mu ti dolgovi vendar zrasli čez glavo. Ker od brata vzlic vsem pismom ni mogel ničesar več izsiliti in izprositi, si je naposled izposloval denar na ponarejeno menico in videč, da je katastrofa neizogibna, si je končal življenje.

Vse podrobnosti tega nesrečnega življenja je izvedel stric Anton še ta večer in spoznavši silne boje, ki jih je moral biti njegov brat, se je v njegovem srcu vzbudilo vendar neko doslej neznano čuvstvo. Postalo mu je žal, da je odrekel bratu zadnjo pomoč, in sklenil je, da vsaj njegove rodovine ne zapusti.

IV.

Mizarjev vajenec je rano zjutraj pospravljaj delavnico. To je bila njegova prva naloga vsak dan. Najprej je odprl okno in pogledal ka-

ko je vreme, potem je začel pometati. Kadar se je bilo vzdignilo toliko prahu, da je kakor gost oblak plaval nad tlami, tedaj je vajenec začel prepevati pobožno pesem, ki jo je bil po svoje prikrojil. Čim se je zadrl »povzdignimo metlo«, je vstopil mojster Matije v delavnico in je vajenca v šali zlasal. Fant je na ta jutranji pozdrav vedno odgovoril s strahovitim vpitjem in zbežal, Matije pa se je za njim smejal prav od srca. Dobro sta se umela mojster in vajenec in rada sta se imela.

To jutro pa je Matije zamudil jutranjo pesem svojega vajenca. Z začudenjem je vajenec dvakrat in trikrat ponovil svojo pesem, predno je prišel do spoznanja, da to jutro ne bo lasan in ne bo imel vzroka vpiti. In vpil je rad na vse grlo, ne samo, ker ga je na to gnala neka notranja sila, nego tudi zato ker je vedel, da se mitničarski prejemnik njegovega tulenja vsak dan znova ustraši.

Delavnica je bila že davno pometena in v red spravljena, ko je prišel naposled mojster Matije. Vajenec ga je z začudenjem gledal, kajti še nikdar ga ni videl tako resnega in zamišljenega. Sodil je, da se je moralo Matijcu primeriti kaj izrednega in smatrajoč zlovoljnost svojega mojstra za sigurno jamstvo, da se

bliža velik vihar, je naglo popadel kladivo in začel neusmiljeno razbijati po neki napol dodelani skrinji.

To razbijanje je vzbudilo Matijeja iz njegovih misli.

»Nehaj, nehaj,« je zaukazal Matije.

»Tako je sem gotov,« je odgovoril vajenec in hitel zabiti nekaj žebeljev. Potem si je obrisal čelo, zapihal, kakor da je kdo ve kako utrujen in se previdno umaknil v stran, da ga je od mojstra ločila že več kot primerena razdalja, kajti dozdevalo se mu je, da se zna Matije vsak hip otresti svojih misli in da bi potem morda hotel z vajencem govoriti z rokami.

Toda ta dan so bila domnevanja sicer jako bistrournega vajenca popolnoma neutemeljena. Matije ni imel nikakih sovražnih namenov glede svojega vajenca in tudi ni bil nič zlovoljen, nego samo resen in zamišljen.

Stopil je k odprtemu oknu in dolgo gledal na cesto. Ponoči je bilo deževanje vendar ponehalo in zdaj je jesensko solnce parilo cesto, ki je bila še polna luž, da se je kar kadilo iz nje. Še dlje je Matije gledal na hišo, ležečo na nasprotni strani ceste. Okna so bila še zagrnjena, a vežna vrata so bila že odprta, kar je bilo znamenje, da se je Fanika že polotila

svojega običajnega jutranjega dela. A ker je ni bilo na spregled, je mizar končno zapustil svoje okno in ukazal vajencu, naj je zapre.

»Prinesi hrastovih desk,« je čez nekaj časa naročil Matije.

Med tem, ko je vajenec vlačil deske v delavnico, je Matije brskal po veliki skrinji, kjer je hranil vsakovrstne kovinske izdelke, potrebne za njegov obrt.

»Ali veš, kaj bova sedaj naredila?« je Matije vprašal svojega vajenca. »Kadar so moj rajni oče — Bog jim daj dobro! — imeli tako delo, so me vselej vprašali: Kdor je naredi, je plačan, kdor je plača, je ne rabi, kdor je rabi, je ne vidi — kaj je to? Ali si uganil, kaj je to?«

»Ne,« je tiho odgovoril vajenec, ki še vedno ni verjel, da mine ta dan v taki prijaznosti, kakor navadno vsaj pet dni v tednu.

V normalnih razmerah je Matije navadno rabil vzklike, izbrane izmed živalskih imen, če mu je vajenec na kako vprašanje izjavil, da česa ne ve. Zdaj, ko je celo to izostalo, ni vajenec več dvomil, da je za danes njegova telesna varnost popolnoma osigurana in vsled tega se je zdaj zaupno približal svojemu mojstru.

»Ko so mi moj oče prvič povedali to uganko, je tudi nisem uganil,« je dejal Matije in začel meriti hrastove deske ter nanje s svinčnikom zarisovati različne črte. »Kdor jo naredi, je plačan, kdor jo plača, je ne rabi, kdor jo rabi, je ne vidi — to je mrtvaška krsta.«

»Hm!« Ta vzклик je zdrsnil čez ustne vajenčeve, ne le kot izraz hvalenosti za dano razjasnilo, nego tudi kot izraz novega začudenja. »Bog vedi, kaj mu je,« si je vajenec mislil in je zopet z nekako bojaznijo gledal na svojega mojstra, ki je bil danes v resnici ves drugačen, kakor navadne dni.

Matije je med tem dovršil zaznamovanja na izbranih deskah in je naročil vajencu, naj jih razžaga.

»Pa pojdi za hišo in žagaj tamkaj,« je odredil Matije. »Ne maram, da bi danes oni-le morali poslušati naše razbijanje in žaganje.« Pokazal je pri teh besedah s prstom čez ramo in vajenec je umel, da velja ta obzirnost Maroltovim. Izvršil je sicer gospodarjevo naročilo brez ugovora, toda sam s seboj je imel dolg pogovor o nagibih in o pomenu te obzirnosti.

»Gospod Marolt je tako mrtev in ker so ga prenesli v mrtvašnico, ga žaganje na noben način ne more mo-

titi. Gospa in gospodična sta pa tako vajeni takega šuma.«

Pomena mojstrovi obzirnosti vajenec ni našel, prav tako tudi ne vzroka. V svoji nizkotni duši je prišel celo na misel, da ima mojster morda zato obzire, da bi mogel naročeno krsto dražje zaračunati, dasi je mojstra dobro poznal in je vedel, da takega dejanja ni zmožen.

Tudi Matije je prišel za hišo in je čvrsto pomagal pri napravi krste. Tu je končno imel vajenec priliko dobiti razjasnilo za vse dvome, ki jih je bilo v njem vzbudilo gospodarjevo mnenje.

Prišli so namreč različni ljudje po različnih opravkih k Matijcu in z vsakim je imel mojster dolg pogovor o samcumoru gospoda Marolta. In vselej je mojster na koncu globoko zavzdihnil in dejal:

»Gospodična se mi smili... gospodična Fanika... Saj doma ni imela nič dobrega... Oskrbovala je vse gospodinjstvo... vse je sama storila... in nikamor ni šla... na noben ples... na nobeno veselico... vedno je bila doma... in prijazna je... prav prijazna...«

Če je pa kdo opomnil, da Maroltovi pač ne bodo mogli plačati hrastove krste, je mojster Matije

skomizgnil z rameni in se najprej pogumno zlagal.

»Z Maroltom sva bila prijatelja... prav dobra prijatelja sva bila...« Potem pa dostavil: »Če mi krste ne bodo mogli plačati, pa tudi ne bom obubožal. Marolt je bil moj prijatelj in zato naj počiva v gospodski krsti.«

Ko je bila krsta narejena in črno pobarvana, jo je Matije postavil na solnce in je izbral najlepše okraske, kar jih je imel pri hiši, da jih pribije na krsto. Umetno so bili narejeni ti okraski in svetili so se, kakor bi bili od zlata.

»V tako lepi krsti ležati, mora biti pravo veselje,« je menil vajenec in prešinilo ga je ponosno čuvstvo, da je v izdatni meri pomagal ustvariti ta umotvor.

Mizar Matije ni svoje žive dni tako pozorno ogledoval hišo Maroltovih, kakor ta dva dni pred pogrebom. Toda upiral je zaman svoje poglede na to hišo. Okna so ostala zagrnjena in tudi hišna vrata so bila malodane vedno zaprta. Prišli so v hišo gospodje različnih oblastnij in se tam dolgo mudili, a izmed domačih ni nihče stopil na prag. Prihajali so tudi različni upniki in včasih pred hišo hudo razgrajali in pokojnika gr-

do psovali, toda iz hiše se ni domačih nihče ganil.

Hranilnični sluga je radovednemu mizarju dal natančna pojasnila o denarnih razmerah samomorileca Marolta. Zdaj šele je pojmil mizar, kako je mogel Marolt napraviti toliko dolga. Ljudje so mislili, da je hiša, v kateri je Marol prebival, njegova last, dočim je bila v resnici last njegovega brata Antona. Tega ni nihče poznal in zato ni nihče dvomil, da pride prej ali slej do svojega denarja, ki ga je posodil samomorilecu.

Naposled je prišla ura pogreba. Domači župnik, star, prijazen gospod se je dal preprositi in je dovolil, da spremlja kaplan mrliča od mrtvašnice do groba. Dasi je bil Marolt mnogo ljudi oškodoval, se je vendar skoro vse prebivalstvo zbralo na pokopališču. Velika večina je seveda prišla samo iz radovednosti; videti so hoteli, kako se pokoplje samomorilec in videti so hoteli, kako se bodeta vedli pokojnikova žena in njegova hči. Že celo uro pred pogrebom so bili ljudje na pokopališču. Preganjali so si dolgočasje s tem, da so se sprehajali med grobovi in opravljali umrlega Marolta.

»Takega napuha kakor pri teh ljudeh, še nisem nikdar videl,« je za-

trjeval star penzionist, ki je bil na glasu, da ima najhujši jezik v celem okraju. »Ta Marolt! Kdor ga je videl, si je moral misliti, da je prvi imenitnik. V gostilni je sedel pri okrajnem glavarju, ali pa pri sodniku; kvartal je samo s prvimi uradniki, z županom in z župnikom. Vse druge ljudi je preziral. In kaj je bil? Izgubljen človek! Človek, ki je zgrešil svoj poklic in postal agent. A seveda, ker je pisaril v časnike in hvalil zdaj glavarja, zdaj sodnika, zdaj župana, druge pa drezal in zbadal, so se ga vsi bali in ga trpeli med sabo, da ga ohranijo pri dobri volji. Naš glavar je strašno visok, kadar govori s kakim nižjim uradnikom ali s kakim meščanom, s tem zadolženim časnikarskim mazačem in brezposelnim agentom sta pa bila skoraj prijatelja.«

»Prav privoščim glavarjevim to blamažo,« se je oglasila debela žena, ki je bila v dokaz svojega bogastva nataknila na okrogle prste vse polno prstanov in imela okrog vratu mogočno zlato verižico. »Z meščanskimi ženami ne govori glavarjeva gospa nikoli. Komaj da odzdravi, ta ošabnost ošabna. Z Maroltovko pa sta si stiskali roke in po cele ure sta postajali na cesti in ljudi čez zobe vlekli.«

»Res je, res,« je z globokim glasom pritrjal širokopleč meščan. »Mi plačujemo take davke, da se nam kar tema dela pred očmi in zato nas gospoda zaničuje. Pač pa se peča s takimi ljudmi, o katerih nihče ne ve, kdo da so in če kaj imajo.«

»Če ima ta gospoda kaj časti v sebi, naj plača za svojega prijatelja dolgove,« se je oglasil krojač. »Meni je Marolt 18 goldinarjev dolžan.«

»Meni 64.«

»Meni 120.«

»Meni 2 gld. 50 kr.«

Tako so se po vrsti oglašali ljudje in čim se je kdo spomnil, za koliko je oškodovan, je začel z najizdatnejšimi psovkami obkladati pokojnika.

»A pravijo, da je bil Marolt izredno talentiran, jako izobražen človek,« se je končno vendar oglasil eden iz množice. »Gospod glavar pravi, da je bil Marolt duhovit pisatelj.«

»Duhovit, duhovit,« se je z divjo jezo rogal debeli meščan. »Kaj je to, duhovit? Tisti je duhovit, ki kaj ima. Kaj je vredna učenost, ki nič ne nese.«

Spričo občne jeze je pokojnikov zagovornik takoj utihnil in se plaho umaknil od razdraženih oškodovancev. Mizar Matije pa ga je bil slišal.

Stopil je molče k njemu in mu dal roko.

Zdaj je zapel mali zvonček v župni cerkvi in vse je hitelo k mrtvašnici. Kmalu potem sta se na pokopaliških vratih prikazala kaplan in cerkovnik in za njima Fanika in stric Anton. Fanika je bila oblečena v slabo, v naglici narejeno žalno obleko. Poznalo se je tej obleki, da je bila že enkrat drugače prikrojena. Fanika je težko stopala, s sklonjeno glavo je tiho ihte korakala med množico in zdaj in zdaj se je zganila, kadar je namreč udarila iz šepetajoče množice na njeno uho kaka beseda, ki je žaliia njenega očeta. Stric Anton je bil popolnoma ravnodušen, kakor da ga vse skupaj nič ne briga.

Kaplan je pri mrtvašnici blagoslovil mrliča in nato so nosilci dvignili krsto. Za krsto sta stopila samo Fanika in stric Anton, vsi drugi gledalci so jo po stezah med grobi mahnili na ono stran, kjer je bil izkopan nov grob.

»Kaj ni žive duše med vsemi temi ljudmi, ki bi mojega ubogega očeta spremil na zadnji poti,« je sama pri sebi zavzdihnila Fanika in se ozrla po ljudeh, proseče in milo. Tedaj pa se je iz množice prerinil mizar Matije in kljubuje vsem navzočnim je stopil za Faniko in potegnil

za seboj malega pisarčka, ki se je bil poprej zavzel za pokojnega Marolta. S povzdignjeno glavo držeč pisarčka za roko, je korakal Matije za Faniko in njenim stricem, glasno in razločno je molil pri grobu in potem vrgel tri lopatice prsti na krsto.

Sovražnost, ki je svetila neusmiljeni množici iz oči, je vzbudila v Faniki bridka čuvstva, a dala ji je tudi moč, da je v tej težki uri premagala svoje bolesti. Ni hotela, da bi ta trdosrčna množica pasla svojo radovednost in gledala njene solze. Zbrala je vse svoje moči. Zadušila je celo svoje solze in ko je bil oče pokopan, se je obrnila in se glasno zahvalila mizarju Matijeu in njegovemu tovarišu, da sta edina izkazala njene-
mu očetu zadnjo čast.

»Še zdaj, pa taka ošabnost — to je pa že od sile, to je že nesramnost,« je renčal zabavljivi penzionist in bi bil morda še kaj več povedal, da ni stopil k njemu Matije, ki je bil vse slišal, in penzionista tako srdito pogledal, da jo je starec kar hitro odkuril.

V.

Velika je bila nesreča, ki je zadela Maroltove in toliko težja je bila, ker je pokojni Marolt svoji ženi in

svoji hčeri skrbno prikrival svoje obupno stanje.

Lahko pač nista živeli, kajti morali sta dostikrat tudi najpotrebnejše stvari iskati na upanje, a vsaj težkega srca nista imeli in morečih skrbi nista poznali.

Zdaj so planili na njiju vsi upniki pokojnega Maroltains trdimi, sirovimi besedami so zahtevali plačila. Stric Anton je ravnodušno poslušal vse te hude prepire in smehljaje gledal vse te burne prizore, ki jih je gospa Maroltova še dosti srečno prestala, kajti rabila je svoj jezik z žensko brezobzirnostjo, pogum pa ji je dajala njena ošabnost, ki je niti nesreča ni mogla premagati. Prepirlala se je resolutno, neustrašno, z nekakim zadovoljstvom. Obsipala je svoje nasprotnike z najbolj neverjetnimi trditvami in žaljenji. V tej trajni nepretrgani vnemi so se ji vtisnile posebno v spomin prav tiste njene trditve, ki so upnike najbolj razjarjale, namreč trditve, da je bil pokojni Marolt poštenjak, da ni nikomur nič dolžan, da je vse plačal, kar je imel plačati in da so ga upniki varali in okradli ter ga naposled pognali v smrt. Upniki so kar strmeli nad predrznostjo, s katero jim je gospa Maroltova metala v obraz te gorostasne, od konca do kraja iz-

mišljene trditve; upniki so kar roke vzdigovali in jih vili ter tulili od onemogle jeze, da morajo kaj takega poslušati in da jih naposled gospa Maroltova še s psovkami podi iz hiše. Lase so si pulili, ti upniki, in obletali vse oblastnije, dočim je gospa Maroltova pri vsi svoji nesreči triumfirala. Končno je začela gospa Maroltova sama verjeti vse to, kar je trdila pred upniki. Tako se je zagrizla v te misli, da je naposled poskušala še strica Antona prepričati, da je tako in nič drugače. Čemerni, malobesedni, temnogledi stric Anton se je kar valjal od smeha, ko je to poslušal in naposled doživel trenotek, ko je gospa Maroltova z obrazom, rdečim od razburjenja, stopila pred njega, dvignila tri prste desne roke in pri vseh svetnikih in svetnicah prisegala, da je imela več tisoč goldinarjev dote, ki jo je izročila šele pred nekaj dnevi možu, da je plačal vse upnike.

Tri dni je trajala ta vojna z upniki in končno so bili res vsi do zadnjega pregnani. Četrty dan ni nihče več potrkal na hišna vrata, in to je tako ugodno vplivalo na gospo Maroltovo, da si je zaželela dobre in izdatne večerje.

Nedostajanje sredstev za nakup najpotrebnejših stvari — stric An-

ton je obedoval in večerjal v gostilni in se nič ni zmenil, da živita svakinja in nečakinja od samega krompirja — je pripravilo gospo Maroltovo do tega, da je začela misliti na prihodnjost. Zdelo se ji je najpripravneje, da ji stric Anton prepusti hišo, kakor jo je prepuščal svojemu bratu in da naloži za Faniko primer-no glavnico.

»Razvajeni nisva prav nič,« je razlagala gospa Maroltova svojemu svaku. »S kakimi 600 goldinarji na leto bi prav dobro izhajali, no, in če se Fanika omoži, bo že celo lahko. Kakih deset do petnajst tisoč naložite zanjo in vse bo v redu.«

Stricu Antonu je kar sapa zastajala. Tako ga je to razljutilo, da se še prepirati ni mogel.

»Kaj, samo deset ali petnajst tisoč rabita in hišo,« je končno s porogljivo vdanostjo vprašal. »I, kako pa bodeta živeli? Znani sta z vso gospodo in družabne dolžnosti imata. S petnajstimi tisoči pa res ne bo mogoče izhajati.«

»Posebno lahko pač ne bo,« je menila gospa Maroltova, »a za silo že pojde. Sicer pa mislim, da se Fanika itak kmalu omoži.«

Počasi je vstal stric Anton s svojega sedeža. Zamahnil je nekajkrat

z desno roko po zraku, kakor bi se hotel prepričati, če dobro funkcijonira, in parkrat zajel sapo — potem pa se je iz njegovih ust vsula na gospo Maroltovo taka ploha, da je Fanika zbežala v klet in je onemela v besednih vojskah še nikdar premagana gospa Maroltova, ki je še čez leta priznavala, da je najhujša huda ura v primeri s tem prizorom predstava za razveseljevanje dojenčkov.

Stric Anton je bil tiste vrste ljudi, ki jih ni lahko spraviti iz duševnega ravnovesja, vodilno načelo njegovo je bilo, ohraniti hladnokrvnost v vsakem slučaju in čudil se je sam, da ga je gospa Maroltova pripravila v resnično jezo. Ko je enkrat povedal gospe Maroltovi svoje mnenje, tako pošteno, da je vojskoljubna gospa božjastno trepetala pred njim, ko je bilo vse, a že prav vse povedano, kar se je sploh dalo povedati, tedaj je stric Anton zadobil zopet oblast sam nad seboj. In tedaj se je v njegovi duši porodil praktični sklep, da vzame svojo svakinjo in njeno hčer k sebi na svoj dom. Ta sklep je bila posledica spoznanja, da bi za svojo prodajalno za noben denar ne mogel dobiti ženske tako nadčloveške jezikavosti, kakor je gospa Maroltova.

Predvsem je bilo potrebno urediti »zapuščino« pokojnega Marolta. Stric Anton je to vzel sam v roke.

»Življenje je nepretrgana vojska zoper postave,« je razlagal stric Anton pri večerji. »Jaz se že štiri-deset let srečno vojskujem zoper vse mogoče postave in izpeljal bom tudi te zadeve.«

Malo bahaštva je bilo vsekako v teh besedah strica Antona, zakaj zadeve njegovega umrlega brata ni bilo težko izpeljati. Stric Anton se je postavil na stališče, da ne plača nobenega vinarja in zmagal je z lahkoto. Upniki so se sicer skoro stepli za Maroltovo pohištvo, toda stric Anton jih je vse premagal, ker je dokazal, da ima prvi pravico do pohištva kot hišni gospodar, ki od svojega brata že dolgo let ni prejel nobene najemščine.

Na račun te najemščine se je stric Anton polastil vsega, kar je dobil v hiši. Najprej se je lotil sobe, kjer je »delal« njegov umrli brat. Spravil je v red pokojnikove knjige in papirje. Precenil je natančno vsako knjigo na njeno vrednost in jih po vrednosti zložil na dva kupa. Po-ezije je položil na stran; te je bil pripravljen dati za nameček, če dobi za druge knjige količkaj dobrega kupca. Ko sta ga svakinja in nečakinja

prosili, naj jima vsaj kaj pusti za spomin na umrlega očeta, jima je ponudil lep kup — opominjevalnih pisem, češ, da je vse drugo določeno za prodajo.

Opominjevalna pisma so strica Antona močno zanimala. Prečital jih je vse, od konca do kraja z veliko pozornostjo in jih nekaj spravil na stran, tako so mu ugajala. Hotel jih je shraniti kot vzorce za lastno rabo.

Tudi v drugi sobi, koder sta prebivali gospa Maroltova in Fanika, je stric Anton »napravil red«, vendar je imel toliko obzirnosti, da jima je pustil obleko in perilo nedotaknjeno, čeprav je vse, kar je sicer dobil, odmenil za prodajo, precenil in natančno zabeležil.

Pri tem raziskovanju se je primerilo, da je stric Anton iztaknil med papirji zavitek, v katerem je našel fotografijo, predstavljajočo mlado žensko. Ogledal si je fotografijo od vseh strani in našel tudi že nekoliko obledeli napis na spodnjem robu slike: »V spomin.« Tedaj je začel mežikati z levim očesom in novič ogledovati podobo.

»Hm... hm...« je mrmral, »tole žensko bi pa jaz rad poznal. Da, da, moj brat je bil tič, vse je znal! Pisati je znal, zapravljal je znal in

dekleta zapeljavati, samo delati in štediti ni znal. Kdo ve, če bi se dalo s to punico govoriti?»

Stric Anton je imel namen, ohraniti to sliko in se informirati, koga predstavlja, a zamaknjen je bil tako v ogledovanje ljubkega obraza naslikanega dekleta, da je popolnoma preslišal, kako so se vrata odprla in je v sobo vstopila gospa Maroltova. Sicer je stric Anton še poskusil skriti najdeno sliko, toda bilo je že prepozno. Gospa Maroltova jo je bila že zagledala in se kakor jastreb zapodila na strica Antona.

Gospa Maroltova je morala poznati fotografijo in osebo, ki je bila naslikana, kajti v trenutku, ko je njen pogled padel na sliko, je zakričala, kakor bi se ji bila prikazala smrt.

In potem je začela govoriti. In kako govoriti. Kakor toča so se vsipale besede iz njenih ust in padale na spomin pokojnega njenega moža. Z žensko krutostjo je razmesarila moža, ki ga je sicer toliko let pred vsem svetom hvalila kot vzor vseh moških sploh in zlasti vseh zakonskih mož. Zdaj ga je proglašala za največjega razuzdanca, lahkoživca in malopridneža. Sicer ni v celem mestu nihče nič takega očital pokojnemu Maroltu, a gospa Maroltova je

pred strmečim svakom gomilila take obtožbe proti svojemu možu, da je celo starega grešnika strica Antona spreletal miraz. Meje ni poznala gospa Maroltova nobene. Kadar je bila v jezi, se ni nikdar vprašala, če govori resnico ali ne; samo govorila je in govorila. Tako tudi zdaj. V nekaj minutah je iz svojega umrlega moža napravila pošastnega zakonolomca in ga končno celo obdolžila, da si je vzel življenje, ker se je zaradi svoje razuzdanosti bal sodišča.

Stric Anton je sicer natančno vedel, da je vse to neresnično, kar mu je pravila svakinja, a poslušal jo je vendar z veliko pozornostjo in s tihim občudovanjem. Na njegovem obrazu je bilo čitati, kaj misli: »Ta bo za mojo prodajalno; ta ima jezik, da bi lahko ugnala vse ženske iz treh fara.«

Gospa Maroltova je bila pač hitrega jezika, a kratkih misli. Potrebovala je vedno mnogo časa, predno je kako stvar pojmila. Ko je stric Anton urejeval pohištvo, obleko in sploh vse, kar je bilo v hiši, ga je pustila v miru in ni vpraševala, čemu to dela. Toda prišel je trenotek, ko je stric Anton pripeljal v hišo tuje- ga človeka in mu začel razkazovati, kar je bil pregledal ter ž njim mešetaril in tedaj je gospa Maroltova s

strahom spoznala, da hoče stric Anton prodati vse, kar se je sploh dalo spraviti v denar. Tedaj pa se je gospa Maroltova tako pošteno razljutila, da je tuji kupec kar hotel pobegniti in da stric Anton kraj vsemu naporu ni prišel do besede. Toda stric Anton je imel to lastnost, da se ni dal nikdar ugnati in da ni nikdar odnehal od svojih sklepov, dočim je imela sicer izredna zgovornost in občudovanja vredna bojaželjnost gospe Maroltove svoje naravne meje. Ko je gospa Maroltova popolnoma opešala, tako popolnoma, da je sople kakor umirajoče bitje in se ni mogla več vzdržati na nogah, tedaj jo je stric Anton, ne morda iz človekoljubnih, marveč zgolj iz praktičnih nagibov posadil na naslonjač kraj okna in se postavil pred njo, držeč roke prekrizane na prsih.

»Kakor vidim, si končala, ljuba svakinja,« je dejal stric Anton, pripravljen, da bo vsak trenotek primoran z brahijalno silo potisniti gospo Maroltovo na njen sedež. »Povedala si vsaj desetkrat svoje misli in zato mi moraš zdaj dovoliti, da tudi jaz svoje povem.«

Gospa Maroltova se je razodetja svakovih misli branila z rokami in z nogami.

»Ničesar ne maram slišati... ničesar... ničesar,« je ječala z umirajočim glasom. »O, usmili se me večni Bog in daj da oglušim, samo da mi ne bo treba poslušati tega razbojnika, ki je brat mojega plemenitega, nepozabnega moža, pa hoče svojim sorodnikom še postelje ugrabiti in obleke prodati. O Bog, kako si me kaznoval... O, pošlji svoje strele z neba, da pred mojimi očmi ubijejo tega razbojnika, tega neusmiljenega preganjalca vdov in sirot...«

»Hvala za ta prijazna voščila,« je z ravnodušnostjo nedosežno visoko stoječega človeka izjavil stric Anton, »ali mojih sklepov bi ne mogel premeniti niti sam Lucifer, kralj peklenjski in gotovo tvoj praded, ljuba svakinja. Ker mi moj brat in tvoj soprog ni nikdar plačal izgovorjene najemščine, je sodišče vse, kar je v hiši, meni prisodilo. Ti in tvoja hčer teh stvari itak ne rabita, kajti sklenil sem, da vaju vzamem k sebi u svoj dom.«

Pri teh besedah so gospo Maroltovo hipoma zapustile vse njene slabosti in planila je s tako silo pokonci, da je celo trdni stric Anton odletel od njenega stola.

»Kaj? Jaz — pa naj bi šla na kmete, v hribovsko vas? Jaz, ki sem vajena svilenih oblek, ki ne morem

živeti, če nimam okrog sebe družbe izobraženih dam...«

»Posebne družbe pri meni pač ni,« je menil stric Anton, ki se mu je bilo posrečilo, da je svojo svakinjo zopet posadil na naslanjač, »a godilo se vama bo vseeno bolje kot tu.«

»Jaz občujem z damami,« je kričala gospa Maroltova. »Soproga okrajnega glavarja je moja najboljša prijateljica, soproga okrajnega sodnika je tudi moja najboljša prijateljica, z županjo se tikam...«

»Tu ješ leto in dan sam krompir, pražen krompir, krompir v salati, krompirjeve žgance, krompirjevo zmesilo, vedno le krompir,« je našteval stric Anton. »Pri meni pa boš jedla meso in pečenko, in vina je vedno dovolj pri hiši, no, in star sem tudi in če umrjem, ne bom pozabil nate in na Faniko.«

Stric Anton je bil nategnil kar zadnje registre, ker je videl, da sicer prerekanju ne bo konec. Njegove besede so napravile globok vtisk. Spomin na zaužiti krompir in obetaue pečenke so omehčale srce gospe Maroltove. Nehala je kričati in je samo še vzdihovala. To je stric Anton smatral za dobro znamenje.

»Ko sem se odločil, da vas obiščem,« je pripovedoval, »sem imel namen, da vas vzamem vse seboj.

Tvoj mož je bil s tem zadovoljen. Zalteval je samo, naj plačam njegove dolgove, česar pa nisem mogel storiti.«

»Morilec — kako boš na dan večne sodbe dajal odgovor?« je vprašala gospa Maroltova. »Tudi za pohištvo in obleko, ki si nam jo vzel, boš dajal odgovor.«

»Sodba ne bo huda,« je menil Anton. »Hranil vaju bom s piščanci in s pečenkami in to bo Bog že vzel v račun.«

»Moj mož bi bil lahko še danes živ, ko bi ti ne bil tako skop, trdosrčen in neusmiljen.« Trde so bile te besede gospe Maroltove, a izrečene so bile že nekako mirno, iz česar je stric Anton sklepal, da se je gospa Maroltova začela sprijaznjevati s svojo usodo.

»Pri meni se bo tebi in Faniki dobro godilo. Malo bodeta gledali na gospodinjstvo in meni ubogemu starčku malo postregli, če bi zbolel in bi moral delati svoj testament — pa bo vse v redu. Edini moji sorodnici sta — komu naj zapustim svoje ponižno imetje, če ne vama?«

Zdaj ni gospa Maroltova ničesar več rekla. Beseda testament jo je definitivno premagala. Vse njene misli so se osredotočile na »ponižno imet-

je« strica Antona in vdala se je intenzivnemu preračunavanju, koliko bi znalo to ponižno imetje znašati in za koliko se utegne še pomnožiti v teh dveh ali treh letih, ki jih bo mor- da še živel stric Anton. Ker je kazal ta račun, da bodeta gospa Maroltova in Fanika v dveh, treh letih bogati, si je gospa Maroltova belila glavo, kje se potem nastani, kako ekvipažo si kupi in kam bo hodila na letovišče. Naravno, da pri tako prijetnem razmišljanju ni pazila na strica Antona, ki je med tem prodajal in prodal vse, kar je bilo v hiši prodaje vrednega. Gospa Maroltova se je vzbudila iz svojih misli šele tedaj, ko jo je stric Anton povabil, naj zapusti svoj naslanjač, da si ga more kupec ogledati.

Ne da bi kaj ugovarjala, se je dvignila gospa Maroltova s stola, na katerem je presanjala trideset let.

»Kdaj odpotujemo?« je vprašala svaka.

»Če ti je prav, še nocoj,« je odgovoril stric. »Najbolje bo, če se s Faniko kar pripravita za odhod.«

Gospa Maroltova je molče prikimala in jezapustila sobo. Zdaj se ji je silno mudilo, da pride na svakov dom, kjer je nameravala ubijati čas z uživanjem piščancev in pečenk, do-

kler ne pride ura, ko bo moral svak delati testament.

Fanika se ni kar nič branila preselitve na dom strica Antona. V srečnih razmerah bi bila pač raje ostala v mestu, ali na kraj, kjer je prebila skoraj vsa leta svojega življenja, je ni čisto nič vezalo. Lepim dnem prve mladosti, so sledila dolga leta odevetanja. V teh letih so spomini na vesele dni Faniki samo grenili življenje in ji zastrupljali veselje. Dozdevalo se ji je, da se s preselitvijo v drug kraj začne zanjo novo razdobje v življenju, in zdelo se ji je, da se s to premembo vsaj nekoliko pomladi. Tu, kjer je doslej prebivala, kjer jo je poznal vsak človek, je le s težavo prikrivalam lajšim ljudem svojo pravo starost. Z obraza se ji pač ni videlo, da je stara že trideset let, toda čutila je, da jo mineva mladost in težko in bridko ji je bilo pri srcu, da se v vseh teh letih ni nihče našel, ki bi si zaželel njene ljubezni.

Vedela je dobro, da v gorski vasi, koder je prebival stric Anton, ne bo od življenja niti tega imela, kakor tu, koder je zdaj prebivala, a šla bi bila če treba tudi v puščavo, samo da pride proč iz kraja, ki ji je prinesel najbridkejše razočaranje, kar jih more ženska doživeti in kjer je naposled njen nesrečni oče uničil

še tisto žalostno tolažbo, ki ji je omogočala prenašati svojo usodo, družabni ugled.

Med tem, ko sta dva hlapca odnašala razprodano pohištvo in sta gospa Maroltova in Fanika spravljali v skromno skrinjo svoja oblačila in kar jima je bil pustil stric Anton, so hodili ogledovat hišo vsakovrstni ljudje, ki so hoteli vzeti v najem celo poslopje ali samo vrt. Stric Anton jih je sam vodil po hiši in jim vse razkazoval ter mešetaril ž njimi, kakor bi šlo za življenje in smrt.

Že pozno popoldne se je na vratih zaslišalo rahlo trkanje, kakor bi trkal ponižen sramežljiv prosjak.

»Se eden,« je zavzdihnila gospa Maroltova in potem s svojim krepkim glasom zaklicala: »Notri«.

Na pragu se je prikazal mizar Matije. Bil je praznično oblečen ter lepo obrit in počesan. Gospa Maroltova, misleč, da se je prišel Matije posloviti, je smatrala čedno opravo mizarjevo za izraz posebnega spoštovanja in je vsled tega sprejela sosedo prav prijazno, dasi mu njegovega razbijanja in žaganja ni mogla in ni hotela pozabiti.

»Sedite, sedite,« je dejala gospa Maroltova in videč, da nima nobenega stola, je pokazala na skrinjo. »Sedite sem — za silo bo že.«

Matije se ni vsedel. Stopil je pred gospo Maroltovo, se ji spoštljivo priklonil in jo prosil, naj mu dovoli kratek razgovor.

»Slišal sem, da nameravate odpotovati...«

»Da, še nocoj se preselimo na dom mojega svaka. Ta je star in vse njegovo bogastvo mu ne more dati take postrežbe, kakor jo bo deležen sedaj. In treba je tudi, da pride njegovo veliko gospodinjstvo v spretne roke...«

Gospa Maroltova je še precej časa govorila in mizar jo je poslušal s spoštljivo vdanostjo. Naposled je gospe Maroltovi pošla sapa in tedaj se je naglo oglasil Matije.

»Milostljiva gospa,« je hitel Matije pripovedovati. »Dovolite mi nekaj besedi, ki so odločilnega pomena za vse moje življenje. O svetih Treh kraljih bom štiriintrideset let star. Bolan nisem bil nikdar. Ne pijem in ne kadim. Moja obrt gre prav dobro in zaslužim celo po petnajststo goldinarjev na leto. Šest let sem samostojen mojster in prihranil sem si okroglo tritisoč goldinarjev. Hiša, kjer prebivam, je last moje matere in postane enkrat moja.«

Matije je to navedel v eni sapi, kakor dijak, ki se je na pamet naučil svojo lekcijo. Gospe Maroltove ni to

prav nič zanimalo in zato je precej hladno vprašala:

»Čemu mi pa to pripovedujete?«

»Ah, da,« se je zganil Matije in potem recitiral konec naučenega govora: »Milostljiva gospa! Ker poznate sedaj moje rodbinske, zdravstvene in gospodarske razmere, si dovoljujem zasnovati gospodično Faniko, ki jo že dolgo ljubim iz vsega srca in jo bom vse življenje na rokah nosil, če postane moja žena.«

»Kaj ste rekli,« je vzkliknila gospa Maroltova. »Ali sem vas prav razumela?«

»Milostljiva gospa,« je ponavljal mizar, »ker poznate sedaj moje rodbinske, zdravstvene in gospodarske razmere...«

»Molčite,« je zakričala gospa Maroltova s tako mogočnim, s tako srditim glasom, da se je Matije stresel po vsem životu. Ponižno se je umaknil proti vratom, a gospa Maroltova, spoznavši njegov namen, ga je prehitela in je stopila pred vrata. »Strahopetec,« je kričala. »Zdaj bi radi pobegnili. Vi ste tudi eden tistih, ki mislijo, da smejo nekaznovano žaliti častivredne ljudi. Zdaj, ko sva jaz in Fanika v nekoliko težkih razmerah, ker je moj ubogi soprogram žrtvoval vse svoje moči narodu in domovini, zdaj se upa celo tak

nič kakor ste vi, stopiti čez naš prag in nas žaliti.«

»Ali — milostiva gospa — prosim vas — kako morete kaj takega misliti — jaz vas žaliti,« je skoro jokaje vzdihoval Matije. »Poslušajte me vendar, milostiva...«

»Tiho,« je z glasom jeznega dragonskega korporala ukazovala gospa Maroltova. »To je razžaljenje, da se vi, navaden mizar, ki diši od daleč po limu, upate snubiti hčer odličnega pisatelja, znamenitega rodoljuba in narodnega prvoboritelja; to je predrznost. Vam je bilo sploh samo na tem, da mene razžalite.«

»O, milostiva. Bog mi je pričča...«

»Ne imenujte po nemarnem božjega imena, sicer se vam zna jezik v ustih posušiti. Zaslužili ste to! Vi in mož moje Fanike. Moja Fanika je izobrazena dama. Snubili so jo že visoki cesarski uradniki, bogati trgovci in podjetniki, celo oficirji, a jaz nisem dovolila, da katerega vzame in zdaj naj vzame vas, navadnega mizarja. Nikdar, nikdar. Ali napravi odlično partijo, ali pa naj raje postane stara devica.«

Med tem kričanjem gospe Maroltove je vstopila Fanika. Začudeno se je ozrla, ker ni pojmla, kaj naj to

pomeni. A že jo je prijela mati in jo je potegnila za sabo.

»Lej, Fanika, ta gospod te snubi. Saj ga poznaš, tega gospoda. Naš sosed je, mizar Matije, tisti, ki zna tako dobro izdelovati mrtvaške krste in kmečke skrinje. Ali hočeš postati njegova žena? Lepo življenje boš imela. Lim boš kuhala in žaganje pometala.«

»Mama, lepo te prosim,« je z ogorčenjem vzkliknila Fanika. »To je nečuveno, kako ti govoriš...«

»Kaj, ti me hočeš učiti, ti mi hočeš ugovarjati?« se je razljutila gospa Maroltova. »Ti nehvaležnica, ki nisi vredna, da si hči svojega očeta.«

Matijcu se je gabilo početje gospe Maroltove in užaljen je bil v dno srca. Nič ni hotel več vprašati in nič več ni hotel imetiposla s temi ljudmi. Vstal je in vzel svoj klobuk.

»Oprostite, da sem vas nadlegoval in bodite prepričani, da srčno obžalujem storjeni korak.«

Priklonil se je Faniki in ne da bi gospo Maroltovo pogledal, je zapustil sobo in hišo.

VI.

Prvič v svojem življenju se je Fanika resnično jezila na svojo ma-

ter; jezila se je na njeno blazno domišljavost in na njeno brezobrazno jezikavost, a najbolj se je ljutila, da se je mati tako neodpustno grdo znosila nad mizarjem Matijcem. Fanika si pač ni želela, da bi postala mizarjeva žena, ne, kar nič ji ni bilo na tem, a dobro se ji je vendar zdelo, da jo je zasnubil. Prvič v svojem življenju se ji je zgodilo, da se ji je v resnični ljubezni približal spodoben mož in jo zaželel za ženo. To je močno vplivalo na njeno dušo in jo v lastnih očeh pomladilo. Vsak trenotek je stopila k oknu in je gledala na mizarjevo hišico in večkrat ji je ušel vzdih: »Zakaj je mizar.« — »Ah, zakaj mu je ime Matije.« A to njeno obžalovanje ni bilo globoko; vzdihovala je s smehom na ustnih, kajti srce ji je bilo polno vesele zavesti, da vendarle ni obsojena, postati stara devica. Upanje na lepšo prihodnjost, ki je vzkliko v njeni notranjosti, jo je potolažilo za razočaranja, ki jih je doslej doživela.

Pred odhodom, ko sta mati in stric Anton že sedela na vozu, je še stekla na vrt in utrgala zadnje cvetice, ki jih je še bilo dobiti. V naglici jih je povila v šopek, ki ga je izročila najemniku stričeve hiše, naj ga z lepimi pozdravi odda mizarju Matijcu, ker je njenemu očetu izka-

zal zadnjo čast. In ko je voz že oddrdral, se je še enkrat ozrla na Matijčevo delavnico in na veliko jezo svoje matere zavihtela svoj robec, ko se je na oknu prikazala kodrasta glava odklonjenega snubca.

Ta dobra volja je tudi med dolgo in naporno vožnjo ni zapustila. Na železnici so jo zanimali sopotniki in ko je sedela na vozu, se je zanimala za pokrajino. Vsak čas je kaj vpraševala, zdaj za ime kake vasi ali kakega hriba, zdaj za kaj drugega. Dočim se je gospa Maroltova vse bolj ljutila, ker je stric Anton pri vsaki gostilni ustavil, češ, da ima tamkaj kupčijske opravke, se je Fanika smejala ali pa razmišljala, kako si uredi življenje na novem domu.

Bila je že temna noč, ko se je voz ustavil pred malo kmečko hišo, stoječo precej daleč od večje gorske vasi kraj velike ceste. Okrog hiše so bile nagrmadene deske in hlodi, ki so pričali, da je tod prebivališče lesnega trgovca. V hiši je brlela luč in ko je bil kočijaž potrkal na okno, je počasi pridrsala stara kmečka dekla in odprla vrata.

»Doma smo,« je dejal stric Anton in skočil z voza. Ni mu prišlo na misel, da bi Faniki ali svoji svakinji pomagal s koleslja. Zapovedujoče je ukazal: »Tine, spravi te škat-

lje in skrinjo v kamro, Mica, pokaži ženskama, kje bodeta stanovali.« Potem je s krepkimi koraki šel v hišo in samo še zaklical: »Lahko noč,« nakar je stopil v svojo sobo in zaloputil vrata za seboj.

Gospe Maroltovi se je kar milo storilo in bolestno je zavzdihnila: »Moj Bog, kako sem nesrečna.« Toda Fanika jo je prijala za roko in jo peljala s seboj v hišo. Dekla Mica ji ma je odprla majhno sobico z enim samim okencem na dvorišče. Postavila je lojevo svečo na stol in jo užgala, in ko je bil hlapec Tine prinesel prtljago, je Mica odšla, želeč lakonično »lahko noč«.

Neprijazni sprejem je hudo žalil gospo Maroltovo. Dekla in hlapec sta bila tako očitno pokazala svojo nevoljo do teh novih gostov, da je gospa Maroltova kar trepetala. Vrgla se je na lesen stol in se v onemogli jezi razjokala.

»Ah, Fanika, kako sva nesrečni.«

»Potrpi, mamica; lahko bi bili še dosti nesrečnejši.«

»To je že res. Ali, vendar, hudo nama bo tu. O ti moj ljubi ubogi mož, ko bi ti naju zdaj videl v tej nesreči...«

Objeli sta se in druga drugo tolažili s svojimi solzami.

Najprej je gospa Maroltova našla svojo običajno eneržijo. Izvila se je Faniki iz rok, vzela svečo in začela ogledovati svoje novo prebivališče.

»Strašno, strašno,« je sikala. »Ali se ta brlog sploh sme imenovati stanovanje? To je prebivališče za piščance, ne za dame. Dve postelji, ena omara, dva stola in ena miza — grozno. Ah, Fanika, zakaj sva se dali semkaj izvabiti. O, nesrečna tista ura, ko sem se dala pregovoriti in premotiti. Saj ne bo tukaj prestat, v štirinajstih dneh bom umrla vsled jeze in žalosti.«

»Nikar ne obupaj, mamica,« je tolažila Fanika, dasi je bilo tudi nji težko pri srcu in se je začela kesati, da se ni uprla stričevi želji, naj se z materjo k njemu preseli. Za trenotek jo je spreletela celo misel, da bi bila bolje storila, če bi bila postala Matijčeva žena, ker bi bila potem vsaj neodvisna. A pregnala je hitro to misel in še z večjo vnemo tolažila in mirila gospo Maroltovo.

»Le malo potrpi, mamica, saj bo še vse dobro. Jutri se že pomeniva s stricem, saj dober je le —«

»Dober, ta in dober,« se je raztogotila gospa Maroltova. »Še lakoto bodeva tu trpeli. Od opoldne nisva ničesar zaužili. Vso pot sva stradali;

stric je ustavljal pri vsaki krčmi in tam pil in jedel, nama pa še skorje kruha ni privoščil. In tu tudi ni nikomur prišlo na misel, da bi nama ponudil večerjo.«

Gospa Maroltova je bila resnično lačna. Ko je to spoznala, jo je jeza prevzela in začela je tako razsajati, da jo je Fanika komaj umirila.

»Kje je zapisano, da morava stradati?« se je jezila gospa Maroltova. »Po božjih in človeških postavah imava pravico do poštene večerje. Kaj misli ta človek, ta kmet, da sva prišli sem lakote umret? Obetal mi je piščance in pečenke, ne da pa niti krompirja.«

»Potrpi, mamica, jutri...«

»Nič jutri,« se je togotila gospa Maroltova. »Le pusti me! Jaz že vem, kako se mora s takimi ljudmi govoriti. Koj zdaj ga grem vprašat, kje so piščanci in pečenke, ki jih je obetal...«

Fanika je morala svojo mater s silo zadržati, da ni izpolnila svoje grožnje. Zaklenila je vrata in skrila ključ, iz previdnosti, ker ni vedela, kake želje znajo še obiti gospo Maroltovo, ki se je bila oblečena vrgla na svojo posteljo in šele po dolgem vzdihovanju zaspala, dočim je Fani-

ka zadremala v trenutku, čim je legla na svojo trdo kmečko posteljo.

Fanika, ki ni bila vajena trdega ležišča, se je prebudila že zgodaj zjutraj. Mikalo jo je spoznati svoje novo bivališče in njega okolico. Najprej je odprla okno, na katerem so pajčevine pričale, da že dolgo ni dovolilo vstopa svežemu zraku. Komaj se je Fanika sklonila iz okna in pogleda na dvorišče, je že slišala osorni glas svojega strica.

»Na kmetih ni navada spati celo dopoldne,« je renčal stric Anton, da si je bilo komaj šesto uro odbilo.

Neprijazni pozdrav strica Antona ni ozlovoljil Fanike, ker je smatrala stričeve besede za poziv na delo in dela si je želela iz vsega srca, resnega, makar trdega dela.

Pohitela je na dvorišče. Stric Anton je bil že na delu. Meril je razne hlode, ki so jih bili pripeljali kmetje v dnevih njegove odsotnosti in rentočil nad hlapcem, ki je s filozofsko ravnodušnostjo prenašal gospodarjeve sitnosti, ne da bi količkaj ugovarjal.

»Ho, ho, kako si se pa nališpala,« se je rogal stric Anton, ko je stopila Fanika v preprosti, a mestni obleki pred njega in mu želela dobro jutro. »Kaj misliš, da bo že na vse

zgodaj kaka veselica pri nas ali da pričakujemo vizit. Na deželi mora človek delati in se za delo primerno opravljati.«

Hlapec Tine je z vidnim dopadanjem, a tudi z nekako škodoželjnostjo motril Faniko. Všeč mu je bila, prav všeč, a ker je bila gosposka, ji je tudi od srca privoščil, da si bo morala pri stricu Antonu zaslužiti svoj kruh s trdim delom.

Stric Anton je stopil v hišo in se je v kratkem vrnil z zamazanim predpasnikom in z veliko metlo.

»Prosim, gospodična, če izvolite hišo in prodajalno pospraviti,« je dejal s svojim vedno porogljivim glasom. »Mica je stara in bo oskrbovala odslej samo živino in kuretnino ter kuhala. Ti boš skrbela za red v hiši in šivala, tvoja mati pa bo pomagala v prodajalni.«

Tako je bilo kratko razdeljeno vsakdanje delo. Malo se je Fanika pač obotavljala, toda pravega poguma ni imela, da bi stricu kljubovala. Privezala si je predpasnik in vzela metlo ter šla s staro Mico, da se po njenih navodilih loti odkazanega ji dela.

Stric Anton je gledal za njo, dokler ni izginila v hiši, potem je stopil k oknu in krepko nanj potrkal.

»Milostiva gospa svakinja, hej, naj izvolijo vstati, saj bo skoro poldne.«

Gospa Maroltova je planila s postelje, kjer je bila, oblečena kakor se je pripeljala, prebdela skoro vso noč in je vsa zbegana stopila k oknu.

»Kaj praviš, skoro poldne da je?«

»Da, skoro, samo nekaj ur manjka,« je odgovoril stric Anton. »Ker pa mislim, da nisi prišla sem na letovišče, marveč da mi pomagaš pri gospodinjstvu, te spoštljivo vabim, da bi vstala in prišla na kratek pogovor.«

Gospa Maroltova je hitela ugoditi bolj strogi zapovedi, kakor vabilu podobnemu pozivu strica Antona. Ta je prijel svakinjo za roko in jo peljal v prodajalno, ki je bila na drugem koncu hiše. V tej prodajalni je bilo vse na prodaj. Platno se je tu dobilo in sukno, kava in riž, vrvi in verige, žganje in petrolej, sploh vse, kar se prodaja v kmečkih štacunah. Bledo, bolešno dekle je poslovalo tu in streglo kupovalkam in kupovalcem, ki so se prepirali za cene in kričali na zbegano prodajalko, kakor da imajo pred seboj prekanjeno goljufico.

»Tu, ljuba svakinja, boš odslej ti vladala,« je priliznjeno govoril

stric Anton gospe Maroltovi. »Tu boš kakor kaka kraljica v svojem kraljestvu. Ta punica pojde v mesto služiti; od nje se hitro naučiš, kar je treba vedeti in znati v taki mali kupčiji. Ti si pametna, izkušena, energična žena, ki zna govoriti in nastopati. Glavna stvar je, da prodaš vse s kar mogoče velikim dobičkom in da natančno zapišeš, kar vzemo ljudje na upanje.«

Na svoje začudenje je videl stric Anton, da gospa Maroltova nikakor ni tako ogorčena, da bo morala služiti kot prodajalka v kmečki štacuni, kakor je on pričakoval. Nekoliko je sicer gospa Maroltova premisljala in nekaj ugovarjala, a besede, da hoče stric Anton upreči edine sorodnike v jarem sužnosti in iz njihove kože rezati jermenja, so se zdele stricu Antonu prav rahle in preslišal jih je z največjo hladnokrvnostjo. Naročal je dosedanji prodajalki, naj vestno pouči gospo Maroltovo o vseh tajnostih kupčije in odšel z zadovoljnim obrazom. Pred vratmi je malo postal in si zadovoljno mel roke.

»Izvrstno gre, izvrstno,« je mrmral smehljaje. »Boljše bi ne bil mogel napraviti. Take jezikave in prepirljive prodajalke, kakor je moja ljubezniva svakinja, bi za noben de-

nar ne dobil in take gospodinje, šivilje in natakariče, kakor je Fanika tudi ne. Prav izvrstno sem napravil.«

Stric Anton je moral prekiniti svoj monolog, kajti iz prodajalne je zaoril glas njegove svakinje. Mogočno, energično in neustrašno je donel ta glas; prevpil je vse druge glasove in končno, ko so vsi utihnili, donel sam, a tako, da se je razlegal daleč naokrog.

»Izvrstno, izvrstno,« je mrmral stric Anton, ki je pazno poslušal prepir v prodajalni. »To je ženska! Glas kakor grom in jezik kakor meč. Za dva krajcarja se prepira, kakor bi šlo za večno izveličanje. Dvajset jih je v štacuni, pa vse jih je ugnala. To je prodajalka. Še z zlatom bi je ne mogel odtehtati, in jaz sem jo dobil zastonj.«

Stric Anton že dolgo ni bil tako zadovoljen, kakor ta dan. Gospa Maroltova in Fanika sta vsaka v svojem delokrogu vestno in izborno poslovali, in stric Anton je še ta večer v svoji sobi napravil natančen račun, koliko bo imel sedaj več dobička, ko je spravil k sebi vdovo in hčer svojega brata. Račun je tako dobro kazal, da si je stric Anton privoščil ta večer kar dva litra najboljšega vina, vsled česar je dobila Fanika

priliko naučiti se, kako je najhitreje in najlaglje spraviti pijanega človeka v posteljo.

VII.

Enakomerno in enolično so tekli gospe Maroltovi in Faniki dnevi, ki sta jih preživljali pri stricu Antonu. Gospa Maroltova se je neverjetno hitro navadila tega življenja. Sveži zrak, dobra hrana in brezskrbnost, vse to je nanjo kaj ugodno vplivalo. Skoro pomladila se je in na drugem koncu vasi stanujoč štacunar jo je začel gledati s tako sumljivimi pogledi, da se ga je stric Anton resnično ustrašil.

»Ta preklicani konkurent bi bil v svoji hudobiji še vstanu, da se s to babnico še poroči; tako čuti razvoj in procvit moje kupčije,« si je rekel stric Anton in je pri gospe Maroltovi nemudoma začel spletkariti z vso njemu lastno prekanjenostjo. Previdno in zvijačno je znal svojega konkurenta tako obrekovati, da je v nežnem srcu gospe Maroltove obudil smrtno sovraštvo zoper tega štacunarja. Ker pa je tudi gospa Maroltova znala ljudi opravljati in obirati, da jo je lahko vse občudovalo, je bil nesrečni štacunar kmalu na najslabšem glasu, njegova kupčija pa je začela hirati.

Tako je stric Anton znal ohraniti za njegovo trgovino neprecenljivo gospo Maroltovo in svojemu konkurentu zadati ljut udarec.

Fanika ni bila tako srečna, kakor njena mati, ki si ni drugega želela, kot brezskrbno in udobno življenje in prilike prepirati se z ljudmi in jih strahovati s svojim jezikom. Delo, ki je je morala opravljati Fanika, ji ni kar nič prijalo. Stric Anton ji je naložil vse funkcije hišne, natakariče, šivilje in komptaristke. Dela je bilo čez glavo, a zabave in razvedrila nič. Fanika je bila vajena udobnejšega življenja. Sicer ni imela prej nikdar tako dobre hrane, kakor sedaj in stric Anton ji je tudi kupil blaga za obleke, kakršnih prej ni imela, toda čutila se je vendar, da ni več mestna gospodična, nego le boljše vrste posel pri svojem stricu in to jo je bolelo tako, da se je dostikrat razjokala.

Čudila se je Fanika, da jo je njena mati v takih trenutkih celo tolažila, dočim je Fanika pričakovala, da bo gospa Maroltova še nezadovoljnejša in nesrečnejša kot je ona.

»Kako je mogoče, da ti to življenje tako lahko prenašaš,« je vpraševala Fanika, »ko si bila vendar vedno jako visoka, rekli so celo ošabna dama. Prej si bila samo dama in si

občevala samo s prvimi gospemi, zdaj pa si zadovoljna, da moreš biti prodajalka v kmečki štacuni, kjer se moraš z deklami in kmečkimi ženami prerekati.«

Na take ugovore je gospa Maroltova vedno globoko vzdihnila, naredila kar mogoče žalosten obraz in z bolestno resignacijo rekla:

»V bodočnost zaupam in v božjo pravičnost; tudi to nevredno stanje ne bo vedno trajalo.«

Kaj je hotela gospa Maroltova reči s temi besedami, tega Fanika ni uganila, niti stric Anton, dasi je slednji večkrat opazil, da je pri takih pogovorih spreletel tolsti obraz gospe Maroltove lokav usmev.

»Če misliš, da boš kdo ve kaj po meni podedovala, se hudo motiš,« je v takih trenutkih mislil stric Anton in bil trdno prepričan, da je še vse bolj navihan, kakor njegova svakinja.

Vse bi bila Fanika še prenašala, ko bi bila imela le količkaj primerne družbe. Toda nikogar ni imela, da bi ž njim mogla občevati. V stričevo hišo so prihajali sami kmetje in kmetice, ali pa lesni trgovci, učitelj je bil mož stare šole, ki se je v dolgih letih življenja na deželi sam pokmetil, farovška kuharica pa je bila na-

vadna terciјalka, ki je omikana Fanika seveda ni mogla trpeti

Samo dva moška sta prihajala v hišo, s katerima je mogla Fanika včasih pokramljati, namreč župnik gospod Janez in pa prileten okrogel možiček, ki je gotovo svoj čas videl boljše dni, zdaj pa si je služil kruh kot nekak »človek za vse«. Kupčeval je s sadjem in mešetaril s konji, lovil je naročnike za časopise in agitiral pri volitvah za tisto stranko, ki ga je bolje plačala, prirejal je tombole in veselice ter prodajal šivalne stroje. Imenovali so ga samo »kompare«, menda ker je bil z Goriškega doma, in najbrž že ni nihče več vedel, da se piše za Brica. Stanoval je v oddaljeni vasi, a prišel skoro redno vsak dan ali na kolesu ali pa peš v hišo strica Antona, s katerim je imel vedno dolge in skrivnostne pogovore, med katerimi je zaužil neverjetno ogromne množice klobas, sira in kruha, kar je zalival z neverjetnimi množinami vina. Plačal ni nikdar; vse se je zapisalo, a stric Anton je bil strogo ukazal, da ne sme nihče vprašati za plačilo, dokler tega sam ne ukaže.

Kompare je bil od prvega dne čestilec gospe Maroltove in obenem tudi Fanike. Kadar je prišel, je vselej prinesel dve roži s seboj; eno za

gospo Maroltovo in eno za gospodično Faniko. Če se je Kompare peljal v Ljubljano, je poslal Faniki vedno razglednico z »najsrečnejšimi pozdravi«, gospe Maroltovi pa je sporočil svojo »spoštljivo vdanost«. Sicer pa se je omejeval na to, da je Faniki pripovedoval vodene anekdote, gospe Maroltovi pa zabeljene.

Vzlic dolgočasju in nezadovoljnosti je Fanika izgledala jako dobro. Nekako pomladila ali vsaj posvežila se je. Imela je včasih celo rdeča lica, ki so se kaj dobro ujemala z njenimi polnimi oblikami in živimi čistimi očmi.

V takem enoličju je minila jesen in je minila zima. Spomlad je to dolgočasno življenje nekoliko poživila. Zdaj je Fanika šele spoznala, da glavna stvar v tej vasi niso poslopja, nego široka, bela cesta. Zaradi ceste so stale tu hiše, cesta je dajala ljudem zaslužka, vse življenje se je izživelo na tej cesti. Ljudje so samo čakali, kdaj pride k njim življenje, ali pa so odšli po tej cesti v življenje.

Tudi Fanika je posvečala tej cesti največjo pozornost. Zdelo se ji je, kakor da vodi iz neznanih svetov v večnost. Kadar je količkaj utegnila, je ali z okna gledala na to cesto ali pa se vsedla pred hišo in gledala gor

in dol po cesti, kakor da je čakala, da se naposled blagovoli življenje tudi zanjo zmeniti. Naj bi ji prineslo že veselje ali žalost, si je Fanika dostikrat mislila, samo ogласi naj se že enkrat tudi pri nji.

To si je mislila večkrat tudi že prej, ko je še živela v mestu. Zdaj je imela seveda jasnejše pojme o tem, po čemer hrepene vsa njena čuvstva. Te pojme je vzbudil v njej mizar Matije tisti dan, ko jo je zasnubil. Od tedaj je upala in koprnела, da se njene želje in njene sanje uresničijo.

Zaupala je še usodi; ni si mogla misliti, da jo prevara. Zato je čakala včasih potrpežljivo, včasih nestrpno, ali upanja ni izgubila, nego le gledala po široki beli cesti gor in dol, kdaj se kaj zgodi, kar izpolni njene nade.

A prihajali so malone vedno eni in isti ljudje. Fanika je poznala že iz neverjetne oddaljenosti vsako človeško bitje, ki se je prikazalo na tej cesti, daleč naokrog je poznala vsakega človeka po glasu in po hoji tudi v temi. Kadar se je prikazal kak nov obraz, je kar planila iz hiše in ni imela miru, dokler ni izvedela, kdo in kaj in odkod da je dotičnik.

Spomladi so bili zlasti ob nedeljah in ob praznikih vsi vaščani na cesti, in celo župnik je ves dan slo-nel na svojem oknu. Vsi so čakali na

tujce, ki so se na kolesih vozili skozi vas v kdo ve kake kraje. Zgodilo se je sem in tja, da so kolesarji ustavili pri hiši strica Antona, bodisi da so iskali okrepčil ali pomoči zoper nastale poškodbe koles. Fanika jim je postregla, kar je le mogla dobro. Dobili so najboljše mleko ali dobro kapljico vina napol zastonj. Poškodovance je Fanika obvezovala, kakor da se je posvetila samaritanstvu. Kolesarji so ji bili hvaležni, radi so ž njo pokramljali in se pošalili, a ko so zopet oddrdrali na svojih kolesih, se je ni nihče več spomnil. Med temi kolesarji je bil marsikateri, ki bi ga bila Fanika rada zadržala kaj dlje časa. Na marsikaterega je mislila po več dni, na tega in onega se je spominjala še čez dolgo časa, kake oči je imel in kake ustne, dasi ga je videla samo nekaj trenotkov.

Nekoč se je ustavila večja družba kolesarjev in kolesaric v gostilni strica Antona. Med družbo je bil že kakih štirideset let star gospod, resnega obličja. Faniko je ta izmed vseh najbolj zanimal. Ni bil lep mož v navadnem pomenu tega izraza, a interesanten in Fanika mu je posvečevala med obedom posebno pozornost ter je najbolj zanj skrbela. Ta dan se je Fanika neprestano sukala okrog svojih gostov in je na različne načine

skušala zadržati njih odhod. Tuje dame so hitro zapazile kako pozornost posveča Fanika njih tovarišu in naščuvale so ga, da je Faniki v zahvalo za njeno ljubeznivo pozornost izročil cvetko, ki mu jo je dala ena izmed kolesaric.

Fanika je zardela sreče in veselja, ko ji je tujec pri odhodu izročil cvetko. Stisnila jo je k ustom in jo skrivaj poljubila.

Z željnimi pogledi je spremljala odhajajočega tujca, ko je sedel na kolo. A kakor bi jo bil pičil gad, tako je odskočila od hišnih vrat in dobljeno cvetko vrgla s studom ven na cesto, ko je čula eno kolesaric smehljaje šepetati: »Doktor, doktor, vi imate vprav pasjo srečo pri ženskah. Zdaj ste celo stari devici v kmečki gostilni zmešali glavo.«

To noč je Fanika dolgo jokala in prvič jo je obšel bolesten sum, da so njene nade vendarle same sanje.

Drugič se je zgodilo, da je prišel k župniku na obisk njegov mlajši brat, železniški uradnik nekje v Istri. Bil je to vesel in razposajen človek. V nekaterih dneh je poznal vse ljudi v vasi. Vsako dekle je na cesti ustavil in se ž njo prijazno pogovarjal. Vsi so ga imeli radi. Tudi v hišo strica Antona je prihajal in prikupil se je Faniki tako, da je ko-

maj čakala, kdaj zopet pride. Fanika se je zaradi njega še skrbneje oblačila, kakor po navadi in posedala pri njem cele ure. Ni si bila svesta, da ne zna prikrivati svojih čuvstev. Veseli mladi mož je poznal svet in ljudi, poznal je zlasti ženske, in videč, kako je Fanika zaljubljena, je brez usmiljenja netil ta plamen in se skrivaj norca delal iz Fanike.

»Vzemi jo,« mu je prigovarjal župnik. »Fanika je spodobno, izobraženo dekle in njen stric ima nekaj tisočakov, čeprav vedno tarna, da je siromak, ki komaj izhaja.«

Toda mladi mož ni hotel slušati župnikovih svetov.

»Kaj vendar misliš,« ga je zavračal. »Če se hočem oženiti, dobim lahko mlado ženo. Fanika je morda še starejša kakor sem jaz. Čez deset let bom jaz še vedno čeden človek, ona pa že stara ženska. Ne, ne, iz tega ne bo nič. Za družbo v tej dolgotrajni vasi je dobra, a ženitev je čisto izključena.«

Vzlic temu pa je mladi mož še vedno hodil k Faniki, presedal pri njej cele ure in ji rad pomembno stiskal roke, dokler ni potekel njegov dopust.

Tedaj pa se je hladno poslovil od »stare device« in se ni nikdar več oglasil.

VIII.

Solnčnim dnevom so sledili dnevi dežja, gorkim dnevom mrzli, poletju je sledila jesen, prišla je zima in vrnila se je spomlad, a vsi ti dnevi so prinesli Faniki sama razočaranja. Njeno hrepenenje po sreči je ostalo neutešeno. Toda upala je vendar, da naposled le zasiže tudi njen dan, in to upanje ji je dajalo moč, da je z nekako zadovoljnostjo prenašala težo življenja, čeprav je ta zadovoljnost postajala vse bolj podobna resignaciji.

Dobrega ni imela Fanika pač ničesar, nasprotno, imela je vedno več dela in vedno več skrbi. Počasi je morala opravljati tudi kuhinjske posle. Stara dekla, ki je že polstoletja služila pri hiši, se je naveličala vednih očitanj nikdar zadovoljne gospe Maroltove in ji je nekega dne vrgla svoje kuhinjsko žezlo pod nogo. Od tistega dne je morala Fanika oskrbovati tudi kuhinjo.

Na jesen je naduha začela strica Antona tako nadlegovati, da po več dni ni mogel iz hiše. Ležal je na starem usnjenem naslanjaču, kašljal in se davil, ali pa se jezil in preklinjal. Nobena stvar mu ni bila prav, vse bi bil najraje sam naredil, a ker se ni mogel ganiti, se je znašal nad vsa-

kim, kdor mu je prišel v bližino. Gospa Maroltova, ki ni poznala nobene obzirnosti, je svojega svaka samo oštevala. S slastjo mu je očitala vse mogoče hudobnosti, proglašala njegovo bolezen za davno zaslužen kaznen pravičnosti in imela uprav rajске užitke, kadar mu je popisovala muke, ki ga čakajo po smrti. Stric Anton, ki se vsled svoje naduhe ni mogel braniti in prepirati, je začel zdaj svojo svakinjo sovražiti in jo je naposled z grdimi psovkami podil od sebe, če se je le prikazala na pragu njegove sobe.

Dekla in hlapec, ki sta davno poznala navade svojega gospodarja, sta pač vdano prenašala njegove sitnosti, kadar sta že morala, a zgodilo se je to le malokdaj. Stric Anton bi ju bil lahko klical cele ure, ne da bi se bila prikazala.

»Saj ima svoje ljudi, naj mu ti strežejo,« je godrnjala stara Mica in se skrila v hlev, da bi ne slišala klicanja bolnikovega.

»Tiste naj trpinči s svojo sitnostjo, ki bodo dobili njegov denar,« je zabavljal hlapec Tine in izginil kdo ve kam.

Edino Fanika se je usmilila starega strica in je poleg vseh svojih opravil stregla še starcu, dasi sedaj

ni imela ne podnevi ne ponoči nobene mirne ure.

»Stric, pazite se; pokličite zdravnika, dokler je še čas,« je prigovarjala Fanika bolniku, kadar ga je davila naduha. »V letih ste že in lahko bi se vam kaj zgodilo.«

Toda stric Anton ni hotel nič slišati o zdravnikih in se je zdravil sam po svoji metodi.

»Kaj bo meni zdravnik,« je renčal. »Moj oče so imeli 75 let naduho, pa bi bili še lahko živeli, če bi ne bili poklicali zdravnika. Dokler so se kurirali tako, kakor se jaz, so se vselej izlizali. Ko pa je prišel zdravnik in jim je zapisal svoje kapljice, so v treh dneh izdihnili.«

Fanika je morala stricu kuhati različna želišča na vinu. Nekaj časa je stricu pač prigovarjala, naj pusti vino, češ, da za naduho ni dobro, a končno je nehala s tem prigovarjanjem, videč, da strica samo jezi.

»Kaj bi ti tudi rada imela, da izdihnem v treh dneh, kakor moj oče, ko so pustili vino?« je vpraševal nezaupno in Fanika je imela mnogo truda, predno ga je pomirila.

Odkar gospa Maroltova ni smela več v sobo svojega svaka, se je o njegovem zdravstvenem stanju informirala pri Faniki. Ta je na svojo nevoljo spoznala, da njena mati nima čisto nič usmiljenja z bolnikom. Tako

se je vedla in tako je govorila, kakor bi komaj čakala na njegovo smrt.

»Kako je s stricem? Ali si mu že rekla, naj napravi testament?«

Tako je v teh dnevih začela gospa Maroltova vsak pogovor s Faniko, in ker je dobro vedela, da testament še ni narejen, je vselej napravila svoji hčeri dolgo pridigo, dokazujoč ji, da je nespametna in smešna, ko dela kakor črna živina, ko se žrtvuje noč in dan, pa ne skrbi za svojo lastno prihodnjost.

Pri teh pridigah je prišla gospa Maroltova tako v ogenj, da je začela Faniki slikati njeno bodočnost v najtemnejših barvah in jokaje tarnati.

»Kaj bo, če jaz zatisnem oči. Sama boš in v revščini boš umrla, saj tako ni več misliti, da bi se omožila. Uboga Fanika, kaj boš počela kot stara devica, če ti stric ničesar ne zapusti.«

Kadar je gospa Maroltova tako govorila, tedaj je bilo Faniki tako težko pri srcu, da je obupovala nad vsem in si želela smrti.

Stric Anton je menda slutil, kakke pogovore ima gospa Maroltova s svojo hčerjo. Zgodilo se je namreč večkrat, da je Faniko prijazno pogladil po laseh in ji rekel:

»Ti si dobra, ti mi strežeš, kakor bi bila moja hči, ti delaš, kakor bi

bila pri meni v službi in dobro plačana; čisto drugačna si kot tvoja mati, ki je z Luciferjem v svaštvu.«

To pa je bilo tudi vse, kar je stric Anton povedal Faniki in naravno je, da gospe Maroltovi to absolutno ni zadostovalo. Vtepla si je v glavo, da mora pripraviti svaka do tega, da napravi oporoko in ker drugače ni šlo, je posegla po zadnjem sredstvu, ki si ga je bila izmislila za vse slučaje.

Imela je več sorodnih duš v vasi, s katerimi je dobro izhajala in te je pošiljala strašit strica Antona.

»Kako pa, kako. Slab si, slab!« Tako so govorili ti možje, stoječ poleg Antona. »Gospoda pokličí, pa svoje reči v red spravi.«

Ženske so seveda toisto povedale vse obširneje in z več besedami, toda opravile niso ničesar. Stric Anton je odpodil moške in ženske z zagotovilom, da še nikakor ne misli umreti in da ima trden namen, jih še vse preživeti.

Na vinu kuhana zelišča, s katerimi je stric Anton preganjal svojo naduho, niso nič pomagala. Zdravstveno stanje strica Antona je postajalo vedno slabše, njegova sitnost pa vedno večja. Ker razen Fanike ni hotel nihče priti v njegovo sobo, je svojo sitnost stresal nad svo-

jo požrtvovalno postrežnico. Trpinčil je Faniko tako, da je le z največjo težavo prenašala njegove nadloge. Imela je trenutke, ko je hotela kar pobegniti, bodisi kamorkoli, da, celo trenutke, ko je mislila, da stori najboljše, če si konča življenje.

Včasih je strica Antona obšlo spoznanje, kako velikanske so žrtve, ki mu jih doprinaša Fanika. Tedaj se je zgodilo, da je prijel Faniko za roko in ji jo je hvaležno stisnil.

»Kako si dobra, Fanika; kako skrbiš zame.«

»Le pozdravite se, stric,« je vedno enako odgovarjala Fanika na take besede.

Toda starec ni nehal. Strah ga je bilo, da se Fanika naveliča njegovih sitnosti.

»Dobra si, Fanika, in z zlatom bi ne mogel poplačati tvoje dobrote.«

»Nikar tako ne govorite, stric. Saj vam rada strežem.«

»Obljubi mi, da me ne zapustiš, obljubi mi, da boš vedno tako zame skrbela. Glej, siromak sem in ne morem ti plačati tvojih žrtev. A nikar me ne zapusti.«

»Nič se ne bojte stric, ne bom vas zapustila in vedno vam bom stregla kakor zdaj.«

Zgodilo se je, da stric Anton s tako obljubo ni bil zadovoljen in je

zahteval, da mu mora Fanika priseči, da ga ne zapusti. In dobra Fanika je celo prisegala, da bo do stričeve smrti prenašala svoj martirij.

Edina tolažba v teh težkih dnevih so ji bile prijazne besede, s katerimi jo je župnik bodril, naj le vztraja pri svojem samaritanskem delu. Odkar je bilo znano, da je stric Anton težko bolan, je prihajal župnik vsak dan v hišo in je posedal po celo uro pri bolnikovi postelji. Toda stric Anton je prav pri župnikovih obiskih imel vedno tako hude napade svoje naduhe, da ni mogel nič govoriti in da ga Fanika niti za trenotek ni mogla zapustiti. Šele pri tretjem ali četrtem obisku župnikovem, je začela Fanika slutiti, da ti napadi niso slučajni, nego da pokašljeje stric in se davi, ker neče biti sam z župnikom. Zdaj je seveda bolje pazila na strica in na župnika in spoznala je kmalu, da je bila njena slutnja utemeljena.

»Zaradi testamenta ga hoče obdelavati, za cerkev naj kaj zapusti,« se je jezila gospa Maroltova, ko ji je povedala Fanika, kako pogostoma prihaja župnik in kako se stric izogiba pogovorov z njim. »Nikdar ne smeš župnika samega pustiti s stricem, nikdar, sicer nam bo snedel vso dedščino.«

Če je gospa Maroltova prišla na kako misel, jo je razpredla do skrajnosti. Kar ji je Fanika zaupala, to jo je vznemirjalo, in čimbolj je razmišljala o stvari, toliko večji je bil njen strah, da ji odide dedščina.

»Bog vedi, kake grdobije ima moj svak na vesti,« je po večerji razlagala Faniki. »Na pošten način si premoženja najbrže ni pridobil. Zdaj se boji župnika. Ta gotovo kaj ve in bi rad imel, naj se mu stric Anton odkupi. Pa ne bo nič iz tega. Odslej bom jaz pazila na župnika in povem mu take, da bo pomnil.

Gospa Maroltova je od tega dne vedno stala na straži. Čim je videla, da se bliža župnik, se mu je postavila na pot in ga niti v hišo ni pustila. Odpravila ga je z raznimi pretvezami in ko ta niso več zadostovala, je posegla po žaljivih namigavanjih. Med njo in med župnikom se je vnel pravi boj. Župnik ni hotel odnehati, še manj pa gospa Maroltova, ki je imela zavest, da ravna v smislu svojega svaka, kar ji je dajalo pogum, da bi bila če treba s silo zabranila župniku vstop. Župnik je poskušal svoj namen na različne načine doseči in ker mu je vse izpodletelo, je posegel po najskrajnejšem sredstvu. Naenkrat je vsa vas govorila o groznem brezverstvu gospe Maroltove,

ki svojemu umirajočemu svaku niti ne dovoli, da bi se izpovedal in prejel zadnjo popotnico. Našli so se ljudje, ki so prisegali pri vseh svetnikih, da so že večkrat slišali strica Antona kričati po gospodu, drugi zopet so vedeli povedati, da ima gospa Maroltova svojega svaka zaklenjenega v sobi in da ne pusti nikogar k njemu, ker je svaku pobrala vse premoženje. Te govorice so naraščale, ljudje so se začeli zbirati pred hišo strica Antona in se pripravljali, da jo napadejo in da osvobode smrtno bolnega jetnika. Celo Kompare ni mogel nič opraviti pri razdraženih ljudeh in je vsled tega hitel poklicat orožnike na pomoč.

Bila je to strahovita ura. Stric Anton se je v blaznem strahu oklepal Fanike in jo rotil, naj ga ne zapusti.

»Ubiti me hočejo, oropati me hočejo,« je ječal in dasi ga je naduha davila, ni izpustil Fanike, nego se je držal, da ji je pod njegovimi krčevito stisnjenimi prsti otekalo meso na rokah. »Ostani pri meni, brani me.«

Gospa Maroltova je sama kljubovala celi množici. Stala je na pragu, roke oprti ob boki in jezikala, neprestano, nepretrgoma, v eni sapi. Kakor udarci z bičem so padale nje-

ne besede, vsaka zase krvavo žaljenje, kar je ljudi razvnemalo tako, da so vsi podivjali. Bila je to strahovita ura in gotovo bi se bila zgodila nesreča, da ni Kompare še pravočasno pripeljal orožnikov.

Ti so kmalu napravili red. Prepričali so se tudi, da so vse razširjene govorice neutemeljene. Zaslišavali so strica Antona na dolgo in široko in spoznali, da se ne mara še izpovedati, ker misli še nekaj let živeti, in da ima tudi še vse svoje premoženje v rokah. Ko so orožniki to naznanili razburjeni množici, tedaj so se odprle vse zatvornice čeznaravne zgovornosti gospe Maroltove in vsula se je taka ploha žaljenj na zbrane ljudi, da so morali orožniki z bodali braniti življenje gospe Maroltove.

Blazna togotost, ki je ta dan imela gospo Maroltovo v oblasti, je bila celo za njene živce prevelika. Po odhodu množice se ji je začel nenkrat zapletati jezik, noge so se ji šibile in padla je brez zavesti na tla. Zadela jo je kap in umrla je še tisto noč.

IX.

Po dolgem bolehanju je stric Anton toliko okreval, da je mogel zopet stikati po hiši. Uvidel je, da

Fanika sama ne more opravljati vseh poslov. Tudi jo je zdaj potreboval za svoje kupčije, in zato ji je najel pomočnico v osebi priletne ženske Katre, ki je sicer vestno opravljala svoje posle, a je spletkarila na različne načine zoper Faniko, hoteč jo izpodriniti iz hiše. Katra se je zdaj nad vse živo spominjala, da je stric Anton pred več kot tridesetimi leti pri njej rad vasoval. Sicer se stric Anton kar nič ni mogel domisliti tega ljubezenskega znanstva, toda Katra je ostala pri svoji trditvi, jo je podprla s slovesnimi prisegami in je na podlagi tega nekdanjega znanstva reklamirala zase izjemno stališče v hiši in vsakovrstne predprave.

Fanika, ki se je bila vsled naporenega dela in neprestanih skrbi tekom nekaj mesecev po materini smrti hitro postarala, ni imela moči, da bi se bila ustavljala pretenzijam nadležne Katre. Poleg sitnosti strica Antona je morala prenašati zdaj še sitnosti stare Katre. Njeno življenje je bilo pravi martirij.

Nekega dne je imel vaški kovač opravila v hiši strica Antona. Kovač je bil sirov človek, vdan pijači, a do Fanike je imel posebno nagnenje. Ko je bil nekoč bolan, mu je Fanika pošiljala vsak dan hrano, in tega ji

ni pozabil. Od tedaj je slušal vsak njen svet in ji je izpolnil vsako željo. Fanika je bila slišala, da ima kovač z neko deklo otroka, in ko je kovač prišel po opravkih v stričevo hišo, mu je s prijaznimi, lepimi besedami začela prigovarjati, naj popravi zapeljanemu dekletu storjeno krivico in naj se ž njim poroči. Kovač je pač nekaj časa temno gledal in ugovarjal, toda Fanika je znala ž njim prav ravnati in ga je četudi s težavo pripravila vsaj do izjave, da si bo stvar premislil.

Proti večeru tistega dne je prišla čez njive in travnike bosonoga ženska, noseč otroka na rokah. In koder je srečala ljudi, jim je veselo oznanjala svojo novico.

»Vzel me bo ... moj fant me bo vzел ... ker je gospodična Fanika rekla, da me mora vzeti.«

Obraz je dekletu žarel radosti in veselja in razjokala se je veselja, ko se je zahvaljevala Faniki za njeno posredovanje.

Fanika ji je vzela otroka z rok in ga stisnila k sebi. Srce ji je krvavelo. Ta dekla, umazana, zanemarjena, ki so jo ljudje po strani gledali zaradi njenega nezakonskega otroka, postane sedaj žena, zakonska žena, postane to, za kar je ustvarjena, bo imela svoj dom in svojo rodovino!

Trpka čuvstva so Faniki preplavila srce. Obdarila je deklo in jo naglo odpravila, a še dolgo ji je zvenelo v ušesih presrčne radosti polno klicanje dekletovo:

»Moj fant me bo vzel... moj fant me bo vzel...«

Fanika je pobegnila v svojo sobico in se zaklenila vanjo. Srce ji je krvavelo bridkega spoznanja, da jej ni usojeno, postati deležna tiste sreče, kakor celo kovačevo deklet. Količko deklet se je že pomožilo, odkar je prebivala v tej vasi, koliko žensk je poznala, katerih poročni prstani so pričali, da izpopolnjujejo nalogo, ki jo ima ženska na svetu, a ona sama ni mogla biti deležna te sreče.

V ušesih so ji šumele besede, ki jih kar ni mogla pozabiti, ker so izražale njeno največje gorje: Stara devica!

V tem trenotku velike bridkosti se je spomnila mizarja Matijca, edinega človeka, ki jo je snubil, edinega, ki jo je resnično ljubil. Zdaj šele se je zavedla, kako velika je morala biti Matijčeva ljubezen. Snubil jo je v dnevih, ko jo je celo mestece preziralo in sovražilo, ko so ljudje vedeli v njej samo hčer tistega Marolta, ki je delal sleparske dolgove in ponarejal menice ter naposled skočil v vodo, da se odtegne ječi. Tedaj, po

očetovem pogrebu ji ni bila prav jasna krivda očetova, a zdaj je vedela, kaj je imel na vesti in zdaj je tudi čutila, kako grdo in neodpustno je njena mati žalila Matijca, ko ga je sramotno odpodila od hiše.

Takrat, ko jo je Matije snubil, ji je bilo le žal, da je mati grdo ravnala ž njim, zdaj ji je bilo žal, da ni postala njegova žena. Njene misli so pohitele čez gore. V duhu je videla mestece, kjer je preživela svojo mladost, videla je delavnico mizarjevo in videla Matijčevo kodrasto glavo in žalostni pogled, ki ji je sledil tisti dan, ko se je z materjo in s stricem Antonom odpeljala za vedno.

Čutila se je, da ima še sploh moč živeti in prenašati svoje nadloge. Čemu živi, ko je izgubila vsako upanje, da se ji kdaj izpolnijo njene želje, ko se zaveda, da ostane stara devica?

»Kdo naj me pride iskat v to pozabljeno vas?«

Sedla je k oknu in se lotila šivanja. Pri pogledu na svoje roke, so se ji vnovič vlile solze. Nekdaj mehke, bele in nežne roke, so postale trde in rdeče, bile so izdelane roke navadne dekle.

»Kdo naj me vzame ubogo deklo trdega sorodnika, ki mi je ogenj po-

kvaril lice in delo roke, starost pa zložila obraz v gube?«

Iz srca je izginilo zadnje upanje; odteklo je s solzami, ki jih je prelivala Fanika na trdem svojem ležišču; njeno srce si je želelo samo še počitka v grobu.

A vendar je trepetala pred smrtjo in je raje še nadalje prenašala svoje nadloge, ki si jih je polagoma navadila. In sčasoma se je vsaj nekoliko ublažila njena boleost. Polagoma je izginil vtisk, ki ga je nanjo napravila sreča kovačeve neveste in čez mesec se je zopet začelo srce oglašati, ne sicer z upanji in željami, pač pa z ugovori zoper usodo stare device.

Bližala se je zopet zima in strica Antona je začela novič trpinčiti njegova naduha. Po cele dni ni mogel iz svoje sobe in se je obupno davil, a kadar je prišel k sapi, se je jezil in je zabavljaj, da je naposled pobegnila iz sobe celo stara Katra, ki bi mu bila sicer rada stregla, že da ga spominja na njiju nekdanje ljubezensko znanje ter se mu priporoča, naj se ji izkaže hvaležnega v trenutku, ko bo jemal slovo od sveta. Zopet je morala Fanika streči stricu in prenašati njegove sitnosti.

Boječ se, da nastanejo zopet vsakovrstne govorice, je sama poslala

po župnika in po zdravnika, dasi je stric ogorčeno ugovarjal. Prišla sta oba, a oba sta tudi hitro odšla, ne da bi bila kaj opravila. Zdravniku je stric Anton povedal brez ovinkov, da ima več zaupanja v konjederke, kakor v vso medicinsko vedo, sicer pa da je na željo svoje netjakinje pripravljen jemati vse medicine, kar mu jih zdravnik zapiše, s pogojem, da se sme tudi po svoji metodi kurirati. Prerekala sta se pol ure, nakar je zdravnik vzel svoj klobuk in plačilo za obisk ter odšel z zagotovilom, da stric Anton lahko za konec zime pripravi svoj pogreb.

Še enostavnejši je bil pogovor z župnikom.

»Če mislite, da je potrebno, da se izpovem in prejmem sv. obhajilo, naj bo,« je dejal stric Anton. »Pripravljen sem na vse, zaradi Fanike in zaradi ljudi, a povem vam naprej, da za cerkev in za škofove zavode ne dam nič.«

Župnik se je delal razžaljenega. Izjavil je, da je njemu vse eno, če pride stric Anton v nebesa ali v pekel in dostavil, da mu podeli zakramente šele tedaj, kadar bo stric Anton sam spoznal, da jih je potreben in zanje prosil.

Od tega dne je imel stric Anton mir in se je po svoji volji kuriral z

zelišči, kuhanimi na vinu, ter se tolažil, da bo po zdravnikovem zatrdilu šele na spomlad umrl. V to zdravnikovo zatrdilo je imel popolno zaupanje; niti najmanj ni dvomil, da mu je sojeno živeti še šest mesecev. Smrti se ni niti najmanj bal; pričakoval jo je s fatalistično vdanostjo izdelanega in izpitega kmeta.

Kompare, ki je bil v lesnotrgovskih stvareh desna roka strica Antona, je sedaj prihajal pogostoma v hišo. Vsaj enkrat na teden je prišel gotovo, in taki dnevi so bili posebno težki za Faniko. Računi strica Antona in Komparetovi se namreč niso nikdar ujemali in vselej so se zaradi njih vneli dolgi in ostri prepiri.

O božičnih praznikih se je pa zgodilo, da je prišel Kompare samo na obisk. Oblekel je bil črno gosposko suknjo in imel trd klobuk. Tako se je oblačil samo, kadar je imel pri sodišču kako prisego, prav kakor bi mislil, da podpre praznična gosposka obleka resničnost njegovih izpovedi. Stricu Antonu se je prav dobro zdelo, da ga je stari prijatelj tako počastil in Fanika je morala nanesti kar je le mogla jedi in pijače.

Celo popoldne sta imela Kompare in stric Anton prijateljske pogovore. Fanika je bila vesela, da je imela nekaj ur miru in se je le čudi-

la, ko je Kompare proti večeru naglo-
ma zapustil hišo in se čez nekaj časa
vrnil s tremi možmi ter se ž njimi
zaklenil v stričevo sobo.

Dekla Mica in hlapec Tine sta
takoј uganila, kaj da to pomeni in
sta drug drugemu namežikovala, a
Faniki nista povedala ničesar o svo-
jih domnevanjih.

Proti večeru je gospod Bric,
imenovan Kompare, poiskal Faniko
in ji skrivnostno rekel:

»Gospodična Fanika, dovoliti mi
kratek pogovor; nekaj Vam imam
povedati.«

Fanika ga je peljala v svojo več
kot skromno sobico.

»Gospodična Fanika«, je z glo-
bokim vzdihom rekel Kompare in je
z rokavom svoje suknje gladil svoj
trdi klobuk, »pripravite se na vseslu-
čaje. Vaš stric in moj dobri prijatelj
Anton hira; po moji sodbi ne bo več
dolgo živel.«

Fanika je prebledela. Gospod
Bric, imenovan Kompare, jo je prijel
za roko in jo sočutno in nežno gladil.

»Nič se ne žalostite, draga go-
spodična«, je kolikor mogoče mehko
govoril Kompare. »Kadar doseže člo-
vek starost in ga začno bolezni na-
dlegovati, tedaj je smrt zanj rešitev.
Umejem, da Vas boli, izgubiti do-
brega strica, sočutje imate ž njim.

To priča, da imate plemenito srce. O, znano mi je, kako ste zanj skrbeli in kako ste mu stregli; dobri ste in usmiljeni; tudi Vaš stric to ve ceniti. Ravnokar mi je o Vaši dobroti govoril, da, s solzami v očeh mi je pripovedoval o Vas.«

Strica Antona solze so morale napraviti velik vtisk na gospoda Brica; kajti potegnil je iz žepa robec in si vtrl najrej desno in potem levo oko, kakor da so tudi njemu stopile solze na oči.

»Vašega strica in tudi mene tare skrb, kaj bo iz vas, draga gospodična, če zatisne stric Anton danes ali jutri za vedno oči. Kaj bo iz moje dobre Fanike — vzdihuje Vaš stric.«

Kompare ni čakal, da bi Fanika kaj odgovorila.

»Rekel sem stricu,« je nadaljeval Kompare, »da pač ne smete ostati sami sebi prepuščeni. Svet Vam je malo znan in ljudje so hudobni. Omožiti se mora, gospodična Fanika, sem rekel stricu in prikimal mi je zadovoljno ter vzdihnil: da, omožiti se mora.«

Stric Kompare je globoko zajel sapo in s slovesnim glasom rekel:

»Nisem več v prvi mladosti, a zdrav in postaven mož sem. Usoda strica Antona me je pripravila do

spoznanja, da je samec obžalovanja vreden človek. Kako žalostno življenje bi imel stric Anton, da se ga niste usmilili Vi, gospodična Fanika. Že od nekdaj imam srčne simpatije do Vas, toda odkar sam spoznal Vaše vrline, Vašo marljivost, Vašo požrtvovalnost in ljubeznivost, od tedaj Vas tudi občudujem. Srce mi pravi, da bi bila zame največja sreča, če bi imel Vas za ženo. Gospodična Fanika, ali hočete postati moja soproga?»

Gospod Bric, imenovan Kompare, ki je držal Faniko ves čas za roko, se je bil dvignil s stola in je hotel Faniki položiti roko okrog pasa in jo poljubiti. Duh zaužitega vina ji je udaril v obraz. V svoji ogorčenosti, da jo snubi ta stari grdi pijanec, ni Fanika v prvem trenutku našla nobene besede, samo umaknila se je hitro. Bila je razburjena in razžaljena, da jo snubi človek, ki je tako star, kakor njen stric.

»Ali hočete postati moja ljubljena soproga?» je novič vprašal Kompare. »Na rokah Vas bom nosil.«

Faniki je bilo to sladko, starega moža nevredno govorjenje skrajno zoprno, a njena dobrosrčnost ji je branila dati tak odgovor, kakor ga je Kompare zaslužil.

»Ne morem Vam ničesar reči«, je odgovorila Fanika, »govoriti moram z mojim stricem. Seveda ga ne zapustim, dokler je bolan.«

Sama pri sebi pa je Fanika mislila, da skoči raje v vodo, kakor da bi postala Komparetova žena.

»Premislite si celo zadevo«, je menil Komare. »Uvažujte, da se izobražena gospodična kakor ste Vi težko omoži na deželi in stara devica vendar ne bodele hoteli ostati.«

Stara devica! Zopet ta beseda, ki je Fanika ni mogla slišati in ki jo je pekla kakor živ ogenj.

Premislila si bom,« je mehanično odgovorila Fanika, komaj čakaje, da se iznebi svojega snubca.

»Za zdaj ne govorite nič s stricem o moji snubitvi,« je odhajaje dejal Kompare. »Ko bi izvedel za to, bi tudi vedel, da so dnevi njegovega življenja škrti. Na to računa, da ostanete pri njem do smrti, upa pa, da bo živel še do spomladi. Umrl bi od strahu, če bi kaj izvedel.«

»Molčala bom,« je zopet mehanično odgovorila Fanika in odprla vrata, vsled česar je Kompare moral oditi, čeprav ne rad.

Mudilo se ji je, zakaj bližala se je ura, ko je vedno prišel po cesti novi učitelj, ki je zavzel mesto prejšnjega starokopitnega učitelja, ki je

bil šel v pokoj. Novi učitelj se je vsako popoldne po končani šoli izprehajal po vasi. Redno je prišel mimo hiše strica Antona. Včasih je vstopil tudi v prodajalno, ali če je bila Fanika na hišnem pragu, se je ustavil pri njej in se ž njo pogovarjal o vsakdanjih stvareh. Govoril je prijetno in Fanika ga je rada poslušala.

Sčasoma se je učitelj tako navedil, ustavljati se pri hiši strica Antona, da je prihajal vedno in Faniko so ti kratki obiski veselili. Vsaj enega človeka je imela, s katerim se je mogla pomenkovati in ž njim prijateljsko občevati.

Ni se vdajala nikakim nadam. A kakor sploh priletna dekleta, tako se je tudi Fanika, čim se je seznanila z novim učiteljem, najprej zanimala, če je mož samec in če se misli oženiti. In ko ji je učitelj nekoč priznal, da ne misli vedno ostati samec, ga je Fanika vse drugače gledala. »Morda bi me pa le vzel.« Ta misel se ji je vsiljevala vedno pogosteje, in dasi je je sama zametavala kot smešno in neosnovano, se ji je vendar vedno vračala.

Slonela je zdaj pri oknu in gledala na cesto, čakaje, kdaj pride učitelj. Toda ni ga bilo. Čakala je dolgo, a čakala zaman. Naposled je morala iti na delo. Odprla je vrata

in stopila v vežo. Ravno na nasprotni strani stoječa vrata v prodajalno so bila odprta in Fanika je zagledala učitelja, ko je ravno poljubljaj mlado, cvetočo prodajalko.

Tiho se je umaknila v svojo sobo, a pri srcu ji je bilo težko in sprelatela so jo bridka čuvstva. Sedla je k oknu in vzela zrcalo v roke. Dolgo in pozorno se je ogledovala v zrcalu in počasi so začele teči solze čez njeno uvelo lice. Česar poprej nikdar ni verjela, to je verjela zdaj, da je namreč postala stara in grda. Izginili so bili zadnji sledovi mladosti, pač največ vsled telesnih in duševnih muk, ki jih je bila prestala, nekaj pa tudi vsled starosti.

»Kaj sem res že tako stara?« se je vprašala Fanika in v odgovor na svoje vprašanje je natančno izračunila, da je stara štiriintrideset let in osem mesecev. »Kaj je to? Ko bi bila omožena, ko bi bila mati, bi bila zdaj v najlepšem cvetu, a tako sem stara devica, tako uvela in stara devica, da se me že upa snubiti tak človek, kakor je Kompare.«

Fanika ni mogla odložiti zrcala. Vedno znova je ogledovala svoje ostre poteze in svoje upadlo starikavo lice.

»Moj Bog,« je rekla sama pri sebi, »kako sem pač smešna, da se

branim Kompareta. S kakšno pravico se čutim žaljeno, da me snubi, ko sem tako stara in grda. Res, da je Kompare še enkrat tako star, a kaj zato. Kadar je dekle staro skoro petintrideset let, je zanjo vsak mož dober, če neče ostati stara devica. Pri moških ne štejejo leta toliko, kakor pri ženskah. Ženska je stara v tistem trenutku, ko ni več zapeljiva po svoji zunanjosti. Jaz sem stara devica, ki si je nihče več ne zaželi iz ljubezni.«

V tem trenutku šele je bilo Faniki jasno, zakaj jo je zasnubil Kompare. Spoznanje, da je ne bo nihče več zaželel iz ljubezni, je v njej rodilo sum, da se je Kompare iz posebnih nagibov tako naglo oglasil. Popoldne je bil z različnimi možmi pri stricu Antonu — njegovo smrt pričakuje vsak dan — morda je stric Anton naredil testament in jej kaj izdatnega zapustil in zaradi tega denarja jo je zasnubil Kompare.

»Celo ta bi me ne vzel drugače, celo ta ne,« je zavzdihnila Fanika in se jokaje vrgla na svoje ležišče. »Celo ta me je zasnubil samo zaradi denarja, ki ga morebiti dobim po stricovi smrti.«

Bridko je bilo to spoznanje, nad vse bridko, in potrlo je Faniko popol-

noma ter ji vzelo zadnje ostanke življenjskega poguma.

»Ti ubogo staro dekle,« je zavzdihnila sama o sebi, »brez namena si in brez poklica na svetu, vsem v nadlogo, sebi na žalost. Imej vendar pogum in končaj to brezkoristno življenje.«

X.

Pozno ponoči je začel stric Anton v svoji sobi obupno zvoniti. Fanika je planila pokonci. Oblekla se je samo za silo in stekla v stričevo sobo.

»Ah — — Fanika — — ah — — da si le prišla.«

Stric Anton je imel strahovit napad. Ves črn je bil v obrazu in noge so mu otekle.

»Zadušil se bom — — Fanika — — odpri okno — — malo zraka — — ah.«

Fanika je odprla okno in spravila v red stričevo posteljo. Naložila mu je pod hrbet blazin, da je mogel starec sedeti.

»Saj bo kmalu bolje, stric; zdravnik je vendar rekel, da bodele do spomladi še gotovo živeli.«

»Ah — kaj ve zdravnik — ničesar ne ve — danes me je strah — prvič me je strah, da bom umrl. Ali boš do smrti pri meni, Fanika? Ali me ne boš zapustila?«

»Ne stric, za ves svet vas ne zapustim.«

»Saj sem ti hvaležen, Fanika. Dobra si, blaga si; usmiljenje imaš z menoj, potrpljenje.«

»Nikar tako ne govorite, stric.«

»Čemu me tolažiš? Ni več pomoči. Danes še, ali jutri umrjem.«

»Lepo vas prosim, stric, ne govorite tako.«

»Moja ura — je prišla. Čas je, da ti izkažem svojo hvaležnost.«

Naenkrat se je starec dvignil in zakričal:

»Kdo je tu. Kdo se tu skriva?«

Fanika je vsa prestrašena planila od postelje.

»Kaj je, stric?«

»Nekdo se je vtihotapil v sobo! Oropati me hoče, mene in tebe!«

Fanika se je bila med tem ozrla po sobi.

»Motite se, stric,« je rekla. »Nikogar ni tu.«

»Zakleni vrata, zapri okno in je zagрни.«

Fanika je molče izpolnila stričvo povelje. Nato je vzel stric Anton droben ključ, ki ga je nosil na vrvič okrog vratu.

»Tu — v zidu — ali vidiš — tu odkleni vrata in daj mi škatljo, ki je tam.«

Tudi to povelje je Fanika molče izpolnila.

»Danes sem napravil svoj testament,« je v pretrganih stavkih težko pokašljujoč pripovedoval stric Anton. »Pa jim nisem povedal, koliko imam. O, ne! Kompare me je hudo stiskal, pa se le nisem izdal.«

Stric Anton je prijel Faniko za roko.

»Ti si bila dobra z menoj. Nikoli nisi nič od mene zahtevala, nikoli. Vse si storila, pa nikdar nič zahtevala. Vem, da te je tvoja mati nagovarjala zaradi mojega testamenta, pa ti mi nisi hotela nič reči. Sam sem slišal, ko si v prodajalni rekla materi: Stric me ne bo pozabil. Vidiš Fanika, to mi je ostalo v srcu. Zato dobiš vse, prav vse, kar imam.«

»O, stric, kako ste dobri...«

»Danes sem naredil testament. Dve hiši, posestvo, trgovino, terjatve — vse sem ti zapustil. Trideset tisoč je že vredno. Ah — stoj — kdo je? Eden je vstopil v sobo! Primi ga, Fanika!«

Obupno je kričal starec in stiskal škatljo k sebi in komaj se je dal dopovedati, da ni nikogar v sobi.

»Morda je Kompare?«

»Nikogar ni, stric. Vse je zaklenjeno.«

»Kompares ti pride še skozi ključavnico. Zadnji čas lazi okrog mene, kakor pes okrog mize, kjer je klobasa. Ničesar mu ne zaupaj in sploh nikomur. Obljubi mi to.«

»Veš, v testament sem postavil samo to, kar ve ves svet, da imam. Pa nikar ne misli, da je to vse. Imam še več.«

S tresočo roko je odprl stric Anton škatljo in pokazal Faniki cel kup hranilničnih knjižic.

»To, Fanika, ti darujem vse. Daj, čitaj mi, koliko je naloženega na vsaki knjižici. Ta denar je sad petdesetletnega dela. Tvoj je zdaj. A daj, da vzamem slovo od teh bukvic.«

Trepetaje po vsem životu je vzela Fanika knjižice na kolena in računala, koliko je naloženega. Starec je jemal pregledane knjižice Faniki iz rok, jih pogladil, kakor ljubeč oče svojega otroka in jih zopet položil v škatljo.

»Skupaj stodvanajst tisoč kron,« je končala Fanika. Ko je to rekla, ji je glas drhtel in komaj se je premagovala, da ni padla na strica.

»To je vse tvoje. A ne povej nikomur, kar sem ti zapustil, naj mislijo, da sem imel samo to, kar sem postavil v testament.«

Še enkrat je starec stisnil škatljo k sebi, potem jo je izročil Faniki.

»Kako si srečna, dobra moja Fanika. Mlada si še, lahko boš živela in denar se ti bo množil. Še pol milijona boš lahko skupaj spravila. Tako delaj, kakor sem delal jaz. Prihrankov se nikdar ne dotakni.«

Padel je na blazine. Prijel ga je zopet hud napad. Fanika je trepetala poleg postelje, a pomagati ni mogla.

»V desetih letih — boš imela dvestotisoč — v dvajsetih štiristotisoč — v tridesetih osemstotisoč — milijon — Fanika — milijon boš imela — Fanika —.«

Zopet se je dvignil starec. Široko so bile odprte njegove oči in hripavo je donel njegov glas, ko je zakričal:

»Glej — nekdo stoji tam — oropati me hoče — to je Kompare — čuvaj se ga —.«

»Nikogar ni, stric, res nikogar.«

»O — je — je — tam pri vratih — ti se motiš — tam je.«

Fanika se je res motila. V sobo je bila prišla smrt.

XI.

Pogreb strica Antona je bil nad vse slovesen. Fanika je naročila pogrebce iz bližnjega mesta in godbo, naročila je krasnih vencev in obda-

rovala šolo, da so se tudi šolski otroci udeležili sprevoda.

»Hvaležna je — to je lepo,« so govorili ljudje.

»To je preveč hvaležnosti za trideset tisoč,« je godrnjal Kompare, ko je bil primeroma izračunal, koliko zna pogreb veljati. »Brez dvoma je stari stiskač lepe tisočake zamolčal v testamentu in jih skrivaj daroval tej plesnivi devici.«

Ko je Kompare pri pogrebu videl, kako bridke, iskrene solze je pretakala Fanika, se je ta njegov sum spremenil v gotovost.

»Po pasje je pri njem živela,« je modroval Kompare. »Delala je za tri, delala noč in dan brezplačno in skoro pet let ter si to z delom krvavo zaslužila, kar ji je zapustil v testamentu. In zato naj bi mu priredila tak pogreb in pretakala toliko grenkih solza? Ne! O ne! Vsaj petdeset tisoč je skrivaj dobila.«

Z izvedeniško vestnostjo je Kompare motril Faniko od nog do glave.

»Stara je postala in grda,« je menil, »a če bo nekaj časa dobro in zadovoljno živela, se že še nekoliko popravi. Lepe žene bi ž njo ne dobil; pa kaj zato, saj je petična. Denar spremeni tudi najgrjo babnico v angela.«

Ko je bil pogreb končan, je bil tudi Kompare pri kraju s svojimi ugibanji in odločen je bil, da takoj poskusi svojo srečo,

»Hiteti moram, ker zdaj se začne prava dirka za to staro devico.«

Kompare je spremil Faniko s pokopališča domov. Bil je zopet v svoji črni suknji, imel svoj trdi klobuk in celo črne rokavice na rokah. Sodel je, da izgleda gosposko in dostojanstveno in da mu daje to znatne prednosti pred vsemi tekmeči, kar se jih bo oglasilo.

Zaradi večje varnosti je bil pa vendar odločen, da pripravi še ta dan Faniko do tega, da se odloči za njega. Napravil si je prav premeten načrt.

Komaj je bila Fanika, prišedša domov, sedla jokaje za mizo, je Kompare pristopil k nji.

»Nič ne jokajte, gospodična Fanika,« jo je tolažil. »Kar je v človeških močeh, bom vse storil, da vas izguba dobrega strica ne bo preveč pekla. Ko je delal svoj testament, sem ga jaz pregovoril, da vam je vse zapustil. Zaupal mi je tudi, da vam je še nekaj denarja skrivaj izročil. Saj ni treba, da bi davkarija kdo ve koliko snedla. Ker imam tudi jaz nekaj premoženja, bodeva torej lahko in v miru živela.«

»Midva?« je zategnjeno vprašala Fanika.

»Da, midva. Ljubim vas, gospodična Fanika. Prav od srca vas imam rad in dober mož vam bom. Iz ljubezni do vas sem pregovoril rajnika, da vam je toliko zapustil. Na smrtni postelji mi je s solznimi očmi rekel: Skrbi ti zanjo, Kompare, edini moj prijatelj, ki si pokazal, da imaš zanjo srce.«

»To je vendar od sile,« je vzkliknila Fanika in obšla jo je resnična jeza. »Ravno nasprotno je res. Stric me je še na smrtni postelji pred vami svaril, naj vam nikar nič ne zaupam in ne verjamem.«

»Ni mogoče,« je v silnem presečenju vzkliknil Kompare. »Motite se, draga nevesta.«

»Nikar tega ne mislite. Ne motim se! Prav natančno se spominjam, kako me je stric svaril, naj se vas čuvam in zato tudi nič ne mislite na to, da postanem vaša žena.«

»Saj ste mi vendar obljubili —«

»Ničesar vam nisem obljubila. Rekla sem le, da si bom premislila. In premislila sem stvar prav dobro. Dokler je bil stric zdrav, niste nikdar mislili mene zasnubiti. Takrat bi vas bila morda vzela. Spomnili ste se me šele potem, ko je bil stric napravil testament, ko ste vedeli, da

dobim čedno premoženje. Zaradi denarja bi me radi vzeli, moj denar vam diši, a povem vam, da so se vaši računi izjalovili.«

Dasi je bila ta izjava jako energična, se Kompare vendar še ni vdal.

»Danes ste razburjeni in žalostni,« je dejal mehko, »in zato vas raje zapustim in se oglasim drugič. Kardar spoznate, da vas resnično ljubim in da so moji nameni plemeniti, si morda le še premislite.«

Kompare je bil uganil resnico, ko je menil, da bo zdaj imela Fanika mnogo snubcev. Kar je bil Kompare uganil, na to so prišli tudi drugi ljudje, da je moral pokojnik precej več zapustiti, kakor je bilo povedano v testamentu. Nastale so govorice, ki so hitro rasle in kmalu je veljala Fanika za silno bogato. In zdaj so prihajali snubci od vseh vetrov, mladi in stari, gosposki in kmečki, uradniki, učitelji, orožniki, trgovci, obrtniki in posestniki. Tudi župnikov brat, železniški uradnik v Istri, je prišel v zimi nenadoma na dopust in je bil ves dan okrog Fanike, in vzdihoval in obračal oči, kakor zaljubljen maček.

Toda Fanika ni nikomur verjela in ni nikomur zaupala. Prisegali so ji večno ljubezen in ji obetali zlate

gradove, a Fanika se jim je samo smejala.

»Stara devica sem, ljubi gospod, grda, stara devica,« je bil stereotipni odgovor, s katerim je Fanika odpravila vsakega snubca. »En sam človek je na svetu, ki bi mu verjela, da me ima rad — tega pa ni blizu in zato ostanem kar sem: stara devica.«

A kakor Kompare, tako se tudi drugi snubci niso dali odpraviti. Hodili so iz najoddaljenejših krajev, naj je bila fama napravila Faniko za celo milijonarko.

Fanika pa je mislila le na enega, mislila nanj toliko, kakor nikdar poprej, v hrepenenju in v ljubezni, in ta edini je bil mizar Matijca.

Fanika je bila zdaj lastnica hiše, v kateri je prebivala toliko let z očetom in z materjo. Natančno, kakor nikdar prej, se je spominjala te hiše in vse njene okoliščine, zlasti pa na nasprotni strani ceste ležeče delavnice mizarjeve in kodroglavega Matijca.

Preganjanje snubcev ji je že presedalo, v vasi, kjer je prebivala, se ni mogla več videti, tako zoperno ji je bilo vse, in tako se je končno odločila, da se vrne v kraj, koder je preživela svojo mladost.

Dasi je imela mnogo ugodnih ponudb, ni hotela prodati posestva, ki ji ga je zapustil stric Anton. Vse je ohranila v svoji lasti. Prodajalno je dala v najem, zemljišča v zakup, lesno kupčijo pa je poverila mnogoletnemu hlapcu Tinetu. Hotela je tudi še naprej kupčevati z lesom, da se izpolni želja pokojnega strica Antona in se množi njegova dedščina.

Slovo od vasi in njenih prebivalcev je bilo lahko, toliko laglje, ker je Fanika vedela, da se bo pogostoma sem vračala po kupčijskih opravkih. A radovedna je bila, kako jo sprejmejo v mestu, v svojem nekdanjem prebivališču.

Najemniku svoje hiše je pravočasno odpovedala in ko je bila hiša izpraznjena, je poslala staro Katro, da jo spravi v red. Nihče naj bi ne vedel za njen prihod.

Bil je lep jesenski dan, ko je dospela v mesto. Na kolodvoru sta čakala edina izvoščka, ki sta bila v mestu. Spoznala sta Faniko in jo pozdravila površno, videč v njej samo hčer tistega Marolta, ki si je bil vzel življenje. Nikomur se ni sanjalo, da je Fanika postala med tem bogata.

Fanika je šla peš v mesto. Počasi je stopala po prašni cesti. Ko je prišla med hiše, je videla, da se je odpiralo vse polno oken, s katerih so

jo motrili radovedni pogledi. Tu in tam so jo ljudje spoznali. Fanika je to videla na njih obrazih. Tudi iz prodajalen so stopili prodajalci in prodajalke na prag in gledali za njo in šepetaje vpraševali, kdo da je to ali pa če so Faniko spoznali, pogrevali žalostno historijo o njenem očetu.

Od farne cerkve je cesta ravno tekla in že od daleč je Fanika spoznala svojo hišo in videla tudi delavnico mizarjevo. Srce ji je začelo hitreje biti, postalo ji je toplo v duši, nekako pomladansko in kri ji je rdečila upadla lica. Nehote je vrgla skrben pogled na svojo novo obleko in v vsako okno je pogledala, da vidi, kako ji stoji novi klobuk. Prvič od pogreba strica Antona ni bila oblečena v žalno obleko; da, njena obleka ji je dobro pristojala, vse je bilo tako koketno narejeno, kakor za mlado gospo.

Z negotovimi koraki se je bližala Fanika svoji hiši. Na cesti ni bilo nikogar. Iz mizarjeve delavnice se je čulo Faniki izza prejšnjih let tako dobro znano žaganje in razbijanje, iz hišice mitničarskega prejemnika pa se je čulo cviljenje onemogle harmonike. Vse je bilo nespremenjeno tako, kakor tedaj, ko je Fanika zapustila ta kraj.

Fanika je našla vrata svoje hiše zaklenjena. Gotovo je bila Katra kam šla po opravkih, saj ji Fanika ni naznanila dneva svojega prihoda. Tudi na vrt vodeča vratca so bila zaprta. Fanika je bila v zadregi, in ni vedela, kam bi se obrnila. Nemirno je hodila pred svojo hišo, čakaje na Katro, a njeni pogledi so vedno uhajali na mizarjevo delavnico in na njegovo lično hišo.

Naenkrat je utihnilo v delavnici žaganje in razbijanje, vrata so se odprla in čez prag je stopil mizar Matije, ves presenečen, in je mahal s svojo čepico.

»Ah, kaj ste res vi, gospodična Fanika?«

»Da, jaz sem,« je odgovorila Fanika in vesel, srečen usmev ji je šinil čez obraz. »Pričakovali me seveda niste.«

»Ah, gospodična Fanika, gospodična Fanika,« je jecljal mizar in je stiskal Faniki roko. »Kdo bi si bil kaj takega mislil...«

Matijcu ni prišla nobena pametna beseda na misel, tako je bil presenečen. Fanika ga je v naglici premotrila. Imel je še vedno goste kodraste lase, ki so mu tako dobro pristojale, in oči so mu sijale veselo kakor nekdej. Malo je bil odebelil, a bil je še vedno jako čeden mož.

Tedaj pa je pritekel okrog vogala deček in se oklenil mizarjeve roke. Imel je kodraste lase in vesele oči.

»Ata, kdo pa je ta gospa?« je deček vprašal, upiraje svoje radovedne oči na Faniko.

Faniki se je zdelo, da ji je odtekla od srca vsa kri. Plaho je pogledala mizarja in z drhtečim glasom je vprašala, kazaje na dečka:

»Ali je vaš?«

»Da, moj,« je nekako v zadregi odgovoril Matije, »in še enega imam, nekoliko manjšega.« Naglo se je obrnil Matije k svojemu sinku. »Pokličimo mamico.«

Žena Matijčeva je bila že na potu. Mlada, cvetoča žena, ki se ji je od daleč videlo, da je zadovoljna in srečna. Na rokah je držala otroka, ki je vriskal in cepetal z nogami, ko je zagledal Faniko, kakor da jo od nekdaj pozna.

»Daj gospe poljubček,« je mlada mati nagovarjala otroka in fantek je razprostrl roke in se nagnil k Faniki. Vzela ga je na roke, stisnila ga je k sebi in ga poljubovala in debela solza ji je kanila iz oči. Začudeno je mlada žena gledala, kaj da pomeni ta ginjenost, Matijcu pa je postalo vroče, ker se mu je nekaj začelo svitati, nekaj kar je mislil, da je že dav-

no pozabljeno. Samo mali Matijček ni videl solza, videl je v Faniki samo lepo oblečeno tujko, ki je bila tako prijazna, kakor še nikdar nobena ž njim, in zato se je zaupno stisnil k njej in ko ga je poljubila na čelo, jo je skrivnostno vprašal: »Ti gospa, ali imaš kaj cukrčkov?«

»O da, za vaju dovolj,« je smehljajoč se med solzami rekla Fanika in je otroka novič k sebi stisnila.

S solzami v očeh in z zakasnelim usmevom na velih ustnih, je Fanika prestopila prag svoje hiše, a s trdnim sklepom v srcu, da ostane ta hiša njeno prebivališče.

Od tega dne si je Fanika uredila svoje življenje tako, kakor je bilo nekdanj, ko so živeli še starši. Le vsak mesec enkrat je šla z doma za kupčijskimi posli, sicer je živela življenje samotarice. Mestjani, izvedši za njeno bogastvo, so se ji pač začeli bližati in tudi snubci so začeli trkati na njena vrata, a Fanika je vse na kratko odpravila. Občevala je samo z Matijcem in njegovo ženo in z njunima otrokoma. V mestu so govorili o Faniki, da je grda in skopa stara devica, a Fanika ni marala za to, njej je bilo dovolj, da sta jo Matijčeva dečka tako veselo klicala: Teta Fanika.



NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIILNICA



00000465052

